ZOE DUMITRESCU BUȘULENGA, OPERA ÎNCORONATĂ

Documentar și postfață
(„Povestea unei revelații“)
de
Artur Silvestri

CARPATHIA PRESS – 2005

CARPATHIA PRESS & PRODUCTION, 2005
Str. Școala Herăstrău, nr.62, București, cod 014153, România
E-mail: **carpathia@k.ro**
Tel/Fax: **021-317.01.14**
ISBN 973-7609-09-3

SUMAR

*Alexandru Nemoianu – **Închinare** 3*

*I. **DOUĂ PORTRETE ÎN EFIGIE:***
Artur Silvestri – „Păzitorii vetrei“ 4
Theodor Codreanu – „Lecția de umanism“.....6

*II. **ZOE DUMITRESCU BUȘULENGA – „CUVINTE ȘI POVEȚE“** 9*
***Gânduri către tineri** – Reflecții despre tradiție și model 10*
„O lume fără rădăcini este o lume fără morală“
interviu de Mihaela Onofrei 20

*III. **ARTUR SILVESTRI – „POVESTEA UNEI REVELAȚII“** – Eseuri, evocări și cuvinte omagiale de prof. dr. OVIDIU DRIMBA, prof. dr. AL.HUSAR, prof. dr. VIOREL ROMAN (Bremen), DIMITRIE GRAMA (Danemarca), IOAN BARBU, ION GAGHII, dr. LUCIA OLARU NENATI, prof. dr. ION PACHIA TATOMIRESCU, prof. dr. ZENOVIE CÂRLUGEA, GHEORGHE NEAGU, ELISABETA BOGĂȚAN, LUCIAN HETCO (Germania), SABIN BODEA, GRIGORE ILISEI, dr. THEODOR CODREANU, JEAN DUMITRAȘCU, GEORGE LĂZĂRESCU, conf. dr. ERVINO CURTIS (Italia), prof. VIRGILIU RADULIAN și o scrisoare de închinare de la ALEXANDRU NEMOIANU (S.U.A).....25*

Copertă: ***arh. Mugur Kreiss***
Redactor: ***Mihaela Făgaș***
Tehnoredactare: ***Emanuel Ciurumelea***
*Tipar: S.C. **VEGA PROD ‘94** S.R.L*

17 August, 2005
Vatra Românească,
Michigan, USA

Stimată Doamnă Profesoară,

Fie ca Bunul Dumnezeu să vă dea vreme senină și pace. Cred că în timpul pe care îl trăim sunt mulți care capătă putere, înțelepciune și răbdare din exemplul și mărturia Dumneavoastră.

Cred că principalul cuvânt spus celor care suntem sub vremi este că „evenimentul", oricât de complicat și cumplit ar fi ori părea, este pretext trecător al cărui singur rost este de a lăsa „persoana", pe toți și pe fiecare, să aleagă liber între Bine ori Rău. Iar în plus de asta, pe foarte mulți neați încredințat că șovăiala ori descurajarea sunt de la cel rău, căci Binele, în tot și toate, în fapt, „înăuntru s-a săvârșit".

Cu doriri de tot binele în Ortodoxie,
Alexandru Nemoianu

I . DOUĂ PORTRETE ÎN EFIGIE
PĂZITORII VETREI

Să fi fost acum mai bine de treizeci de ani când, în legendarul amfiteatru „Odobescu“ de la Facultatea de Filologie din București, ascultam în fiecare săptămână, cred că în ziua de Joi, cursul de literatură comparată al Doamnei Profesoare Zoe Dumitrescu Bușulenga. „Locul“, căci un loc era, în sens originar, latin, era cu adevărat mitic fiindcă, la vremea aceea, erau încă vii amintirile stranii ce lăsase G.Calinescu în acea **geografie a libertății** unde însăși ideea de a poposi măcar câteva minute impresiona și aducea emoții ce se descriau cu greu. Această umbră gigantică, evocată adeseori, tulbura constant și crease un fel de complex de inferioritate ce începuse parcă a se generaliza și ideea însăși de a vorbi de la **catedra sacră** părea să paralizeze ori, abia căteodată, intimida doar și facea să apară o prudență ce, totuși, se întrevedea. Între magiștrii, nu puțini, ce arătau o faimă întemeiată în acele timpuri ce azi se cunosc prea puțin dar se judecă într-un mod frivol și neînțelegător, singura voce care putea să mai amintească totuși de uimitoarea fascinație ce lăsase amintirea Profesorului era aceea a Doamnei Bușulenga. Căci așa li se zicea. Lui, adică lui G.Călinescu, i se spunea **Profesorul** de parcă oricine ar fi putut să mai apară vreodată pe lume nu ar fi reușit să fie altceva decât un discipol, un învățăcel, poate un continuator dar nu un „Profesor“. Iar Dânsei i se spunea ceva mai desfășurat și, poate, într-un gust de salon de „haute bourgeosie“, ca de prin alte vremuri: „**Doamna Bușulenga“.** Dar, la drept vorbind, aceasta nu era o formulare ce se născuse din politețea care se cuvenea ci dintr-un fel de realitate definită nu doar de o prezență ci poate chiar de un mod de viață și de a înțelege lumea. Căci, de fapt, Zoe Dumitrescu Bușulenga aducea un aer de boierie senină și de aristocrație merituoasă ce se impunea prin distincție în gândirea manifestată cu lărgime și printr-o neobișnuită formulă intelectuală, agregată, întărită în judecăți ferme și definitive.

Era, întâi de toate, ceea ce se cheamă „un om citit“. Unii înțelegeau prin aceasta simpla lectură diversă si epicureică, exercitată din plăcere ori din obligație catedratică însă această concluzie nu era adevărată. „Un om citit“ era, de fapt, un cunoscător care, inițiindu-se într-un univers de valori știa să

recunoască de îndată ceea ce reprezenta valoarea nouă și nu cunoștea ezitări în a situa ceea ce încă nu avea o definiție în categoria ce o pretindea și în poziția cea mai potrivită. Aceasta însemna, în definitiv, **o inițiere în rostul punctelor cardinale** care, arătând o anumită imagine a lumii, ar trebui explicată mai stăruitor spre a i se înțelege sensul și însemnătatea. Esențiale sunt aici organizările înlănțuite, principiile vii, mecanismele ce identifică valori și le așează astfel încât să devină nu doar inteligibile mai târziu ci și capabile de a germina, producând, la rândul lor, alte valori ce se înșiruiesc în serii și tipologii. Suntem în domeniul tiparelor, al prototipilor și al schemelor universale, unde sălășluiesc modele și exemple și unde haosul și incidentalul nu își află legitimitate și înțeles. Acesta este universul Tradiției.

Dar felul însuși unde ne situăm prin această vizionare reclamă anumite disocieri ce trebuie făcute. Noi zicem „tradiție“ și înțelegem, îndeobște, prin aceasta, un număr de obiceiuri și atitudini canonice dar mai cu osebire un soi de rețea de valori ce nu se pot pune la îndoială deși nu de puține ori se contestă fără a se clătina. Bineînțeles că a invoca pe Dante și pe Cervantes, pe Sofocle, pe Shakespeare, pe Goethe și, de bună seamă, pe Eminescu înseamnă a ne așeza acolo unde, indiferent de limbă la drept vorbind, și, în cele din urmă, de difuziune și chiar de puterea germinativă, există universalitatea în aspectul ei de realitate obiectivă și întruchipată. Aici se formulează, acele concentrări de noduri cosmice incluzând energii ce nu se pot descrie, ori, mai bine zis, puncte imutabile care, asemeni stelelor organizate în constelații, constituie un cer sufletesc în a cărui stabilitate și așezare decursă din însăși Firea lucrurilor stă însăși rațiunea noastră de a exista. Încheierea enunțată în această formă are aerul de postulat. Fiind însă fapt sigur că și aceasta este tradiția sau, de fapt, ca tradiția începe a se întrevedea „lucrând“ de aici, ar mai trebui totuși să se adaoge ceea ce reprezintă rasfrângerea în planul superior, principiul nevăzut, entelehial. Suntem de aici încolo în impalpabil și nedeslușit dar, în același timp, într-un strat atât de indiscutabil prin urmări și efecte încât simpla neîncredere raționalistă se împiedică de dovezile ce apar din orice punct de vedere ne-am așeza. Oricine ajunge aici ajunge, în ultima ana-liză, la o antropologie și la o cosmologie care – în absența acestui nevăzut ce ne determină, ne explică și ne însuflețește – nu ar mai fi altceva decât

neconținutistice alăturări de noțiuni și un lexic fără rost și fără semnificație. Aceasta este, în cele din urmă, taina ce se invocă uneori, și astăzi cu tot mai multă fereală, și unde înțelegem cum tot ceea ce se orânduiește se orânduiește prin Neamuri. Cine află aceasta și face cunoscută alcătuirea ei de trup imaterial, nu poate greși.

Opera, uimitoare prin stăruința în a-și îndeplini obiectivul imanent, pe care ne-o lasă Zoe Dumitrescu Bușulenga își va dovedi însemnătatea cu cât vremurile vor fi mai tulburi și pașii sufletești, ce se urmează, mai clatinați. Căci, de fapt, aceasta este opera de zidire și de povățuire, de întărire sufletească în marile și enigmaticele arcane ale Tradiției. Alții poate că vor fi avut mai adâncă pătrundere și insuflare mai puternică decât este aici, dar atâta spirit organizat, senin și înțelegător, ce aparține Învățătorului, s-a vazut foarte rar, dacă s-a mai vazut vreodată pe la noi. În marea și insondabila Realitate de peste vremi, aceasta este opera Păzitorului de Vatră.

Artur Silvestri

LECȚIA DE UMANISM

Astăzi, e la modă curentul postmodernist de sorginte americană cunoscut sub denumirea de *political correctness*. Îl îmbrățișează cu intransigență revoluționară, în numele unei imaculate moralități „europeniste“, numeroși intelectuali „cu greutate“, de la Gabriel Liiceanu (autorul unui *Apel către lichele*) ori Tudor Octavian și până la Ion Bogdan Lefter sau Liviu Antonesei. Ei și comilitonii sunt noii judecători publici, mulți dintre dânșii devenind teleintelectuali, formatori de opinie, din al căror cuvânt se decid adesea destine politice sau culturale. Și pentru morți, și pentru vii. Așa s-a decis că mareșalul Ion Antonescu nu are ce căuta în spațiul public românesc, că Mircea Eliade, Emil Cioran, Nae Ionescu, Const.-Virgil Gheorghiu ș. a. trebuie sancționați drastic pentru simpatii de dreapta în tinerețea lor, că Noica a fost un „colaboraționist“ al regimului Ceaușescu și trebuie respins ca filosof pentru că a pariat pe național, găsind că are relevanță filosofică un „sentiment românesc al ființei“, ba a mai și văzut în Eminescu „omul deplin al culturii românești“ etc. Într-un asemenea context, s-a „bucurat“ de revoluționară „demitizare“ și doamna Zoe Dumitrescu-Bușulenga (căreia familia mea îi

urează sănătate și ani buni la cei 85 de ani dăruiți de Dumnezeu!). Și ea ar fi fost „colaboraționistă“ înrăită și, în consecință, opera domniei sale ar trebui aruncată la coșul de gunoi al uitării.

Cu siguranță, d-na Zoe Dumitrescu-Bușulenga nu este o „revoluționară“. Încă Baudelaire îi împărțea pe scriitori în „progresiști“ și „sintetizatori“. Primii au în mâini port-drapelul modelor, al experimentelor și sunt, firește, iconoclaști și militanți. Ceilalți vin mai la urmă, privesc lucrurile mai cu detașare și cu toleranță reală iar nu vorbită, ideologizată, cum o fac, de exemplu, „progresiștii“ postdecembriști. Aceștia vorbesc despre „toleranță“, dar, în faptă, sunt de o intoleranță crasă. „Progresiștii“ (altădată comuniști cu avânt, azi „europeniști“ cu tot atâta avânt) ies la suprafață în momentele de criză, de „revoluție“, mediul lor ideal fiind turbulența; „sintetizatorii“ își au locul și rostul lor în societăți și culturi așezate, maturizate ca spirit cri-tic. Dar să ai luciditatea și seninătatea privirii critice în medii învolburate e cu atât mai dificil. Ai nevoie să fi cunoscut multe ca să găsești puterea creației sintetizatoare în vremuri nefirești. Asta nu înseamnă indiferență sau compromis. Or, doamna Zoe Dumitrescu-Bușulenga este un asemenea spirit umanist. A-i cere să se comporte nefiresc înseamnă mentalitate procustiană. Ioanide, eroul lui G. Călinescu, este profund ancorat în liniștea pasionată a construcției de case și de catedrale în vreme ce întreaga lume din jur se arată răvășită de volbura „deconstrucției“ pasionale pe fondul distrugător al războiului. Puțini au înțeles tainele structurii acestui personaj extraordinar și, de aceea, n-au priceput nici comportamentul, în mizeria istoriei, al lui G. Călinescu însuși. Nu mă miră că și el a fost acuzat de „colaboraționism“, uitându-se că a menținut, cu geniul său, cultura română în albia umanismului de adâncime, distonând cu superficialitatea mutilantă a proletcultismului. Or, asta a făcut și Zoe Dumitrescu-Bușulenga, în vremuri jubilative pentru „progresiști“ ca Sorin Toma, Ov. S. Crohmălniceanu, I. Vitner, Dan Deșliu sau Ileana Vrancea. O recunosc unanim foștii studenți ai doamnei Zoe. O recunoaște până și un acuzator postdecembrist ca d-l Gabriel Liiceanu, în dedicațiile pe cărțile dăruite profesoarei înainte de 1989, în care preciza că în anii studenției i-a „hrănit pasiunea pentru bine și frumos“, iar nu pentru cultura mincinoasă, mutilatoare, impusă de ideologii marxist-leniniști. Oare e puțin

lucru? Nici vorbă! Și atunci unde este impostura? În umanitatea de profunzimi spirituale sau în vicleniile versatilismului acuzator?

Alex. Ștefănescu a scris un text splendid pe această temă, în deplină cunoștință de cauză. În 1966, student fiind, a fost anchetat de securitate în urma unui denunț (și țineți seamă că faptele se petreceau în perioada „dezghețului“ ideologic!) făcut de un coleg, George Radu Serafim. Lucrurile au mers atât de departe, încât s-a pus problema nu numai a excluderii din U.T.C., dar și din facultate. În ședința decisivă, acuzațiile oficiale, susținute de conformiști, au devenit fulminante prin rechizitoriul denunțătorului. D-na Zoe Dumitrescu-Bușulenga se afla în prezidiu și avea cuvântul decisiv. Își amintește Alex. Ștefănescu: „Prelegerile sale de literatură universală nu erau niciodată prezentări neutre ale unor autori și opere, ci emoționante lecții de umanism. Dar – îmi spuneam cu ironie amară în sinea mea – principiile nobile enunțate ex cathedra nu sunt aplicabile în viața de zi cu zi. Mă înșelam și eram nedrept. Chiar în clipa aceea, Zoe Dumitrescu-Bușulenga l-a fulgerat cu privirea pe George Radu Serafim și l-a admonestat cu dispreț:

– Dumneata îți depășești atribuțiile! Ștefănescu este un student eminent și soarta lui o hotărâm noi, profesorii săi, nu dumneata.

Nu eram un student eminent. Dar profesoara mea a făcut această afirmație ca să păstreze discuția în raza competenței sale profesionale“. (*Zoe Dumitrescu-Bușulenga a spus nu securității*, în **Omagiu**. **Acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga la 80 de ani**, Editura *Roza Vânturilor*, București, 2001, p. 149).

La deliberare, punctul de vedere al profesoarei s-a impus. Un astfel de comportament a fost constanta personalității Zoei Dumitrescu-Bușulenga. Dar după 1989, în umanismul lor ciudat, unii au uitat lecțiile de umanism ale profesoarei. Precum Gabriel Liiceanu și alții, care au preluat ceva din rechizitoriul lui George Radu Serafim. Când a propus – își amintește iarăși Alex. Ștefănescu – unei reviste de prestigiu un articol despre Zoe Dumitrescu-Bușulenga, cineva din redacție „a strâmbat din nas“. Iar, în aceeași seară, la televizor, l-a văzut pe George Radu Serafim, rămas tot „revoluționar“ după 1989, „tunând și fulgerând împotriva securității...“ Extraordinar, nu?!

Theodor Codreanu

II. ZOE DUMITRESCU BUȘULENGA „CUVINTE ȘI POVEȚE“

PENTRU MINE NU EXISTĂ MOARTE

Pentru mine, timpul n-a curs, nu l-am simțit. Viața mea a fost atât de activă și atât de plină încât un an în plus sau în minus nu s-a făcut simțit cu efecte fizice, intelectuale sau de interes duhovnicesc evidente. Poate am evoluat din punct de vedere spiritual fără să-mi dau seama, dar propriu-zis n-am simțit curgerea timpului. Pentru mine, acești 84 de ani au fost un fel de dar ceresc pentru ca eu să înțeleg mai multe lucruri pe care tinerețea, poate, nu le înțelege iar maturitatea le ignoră vrut sau nevrut. Am avut șansa să ajung până aici și să privesc cu bucurie, dar și cu tristețe. Vârsta asta lungă mi-a fost de folos pentru comprehensiunea unei deveniri. Ne aflăm intr-un moment de gravă înțelegere a sensului vieții. Fiecare nu privește la cel de alături, nu îl interesează decât lucrurile materiale, iar restul este uitat.

Fiecare an care mi se dădea îl socoteam ca un dar în plus de la Dumnezeu. Socoteam în tinerețe că am să trăiesc cam 60 de ani, n-am să ajung până la 70. Am avut întotdeauna obsesia morții iminente. Cu fiecare an care trecea încercam să adaug ceva la mine, la persoana interioară, căci persoana exterioară nu mă interesa. Când eram în viața publică, fiecare an însemna încă o posibilitate de a răspândi cultura, de a forma cultura, de a răspandi ceva din traseul ființei mele. Astăzi, copilul nu mai găsește în cel din față un model, o imagine care să-l marcheze pentru întreaga viață. Când eram la Facultate, Iosif Sava îmi ura la televizor: «La mulți ani», iar colegii îmi făceau tot felul de plăceri intelectuale. Ei bine, bătrânețea mai tocește reacțiile de bucurie, mai cu seamă că îți dai seama că fizicește slăbești. Trăiesc din amintiri și încerc cât pot să mai fac ceva. Anul trecut mi-a apărut o carte de portrete. Anul acesta îmi doresc să fac volumul II, unde vor intra cei care nu au intrat. Bătrânețea nu este o povară. Pentru mine nu există moarte, există «trecere dincolo».“

august 2004

GÂNDURI CĂTRE TINERI

REFLECȚII DESPRE TRADIȚIE ȘI MODEL

Trebuie să vă spun că eu trăiesc în permanență cu un sentiment de frustrare. Lumea se amuză când spun asta, dar eu mă simt o ratată. Cariera mea trebuia să fie una muzicală. În clipa în care, la 17 ani, m-am îmbolnavit de tuberculoză și mi s-a spus că trei ani nu mai am voie să cânt, nici la pian, nici la vioară, a fost o prăbușire, care, firește, la acea vârstă, mi s-a părut o catastrofă. Fatalmente, a trebuit să merg pe altă cale. Și am ales calea de jurist, a tatei, și cea de filolog, a mamei. Și așa am intrat, mai mult sau mai puțin cu voia mea, dar sigur cu voia lui Dumnezeu, în acest câmp al „formației sufletelor“, cum îi spun. Fiindcă mie îmi părea esențial nu să înșir niște date și gânduri în fața studenților, ci să încerc să comunic cu ei, nu numai omenește, dar și spiritual. Și cultural, pentru că doream să fac din ei oameni cultivați, să le dau cât mai multe surse de incitație la lectură și la arte în general.

*

Pentru mine însă, important era, la început, să driblez noua doctrină care încerca să se încuibe la noi... marxismul, dublat, firește, de ateism. Am intrat în facultate într-o vreme amarnică... Eminescu era făcut socialist, toată cultura românească se transforma într-o cultură pre-comunistă. La seminarii faceam contrariul a ceea ce se făcea la cursuri. Studenții au simțit imediat asta, omul tânar înțelege repede aceste lucruri, și atunci toți veneau la mine. Am început cu Eminescu, fiindcă el era ținta tuturor. Încercam să-l arăt în lumina adevarată, cât se putea, fiindcă eram controlați. Am făcut tot felul de acrobații, de interpretări de text, ca să ajungem indirect la adevăr; acestea s-au spus cu jumătate de gură. Asta a fost o etapă. Dupa ’65, am scăpat de chinga sovietică, lucrurile mergeau mai ușor. În timpul acela, George Călinescu nu mai era la catedră, rămăsese la Institut, dar mai venea la facultate. Îmi amintesc că într-o zi venise la un curs de-al meu. Nu pot să vă spun ce emoții am avut. Eram și foarte tânără. Inchipuiți-vă să-l ai pe Călinescu în amfiteatru... A intrat și mi-a zis: „Ei, Zoe, haide, să te aud!“.

Aveam un curs despre Gherea. De fapt, nici nu făceam despre Gherea, ci despre Maiorescu. Făcând o paralelă între cei doi, aveam grijă să iasă Maiorescu deasupra. Când am terminat cursul, Călinescu m-a îmbrățișat și mi-a spus „foarte bine!“. A fost impresionat, pentru că făceam ceea ce încercase și el să facă. Să ne strecurăm pe sub o doctrină străină de noi.

Apoi, am intrat într-o etapă cu destulă libertate de mișcare, cu referire la culturi străine. Între timp, Tudor Vianu m-a adus la catedra de literatură comparativă, eu fiind specialistă în engleză și germană. Tudor Vianu a fost foarte bun prieten cu tatăl meu și mă cunoștea de când eram mică. Și în acest mod am putut să-mi exprim punctele de vedere așa cum am dorit, cu foarte puține concesii. Și am ajuns să fac literatură comparată a popoarelor orientale. După ce le-am prezentat cărțile sfinte ale indienilor, am ajuns la evrei, dorind să-i îndrept spre Biblie, care era prima carte în bibliografia pe care le-o dădeam studenților. Veneau la cursurile mele și teologi. Atunci, speriat că îl bag la pușcărie, a venit la mine secretarul de organizație pe universitate. I-am spus: „Măi copile, spune și tu că e prima și cea mai mare carte a lumii. Și nu se poate face carte fără ea, că ne facem de râs dacă o scoatem din bibliografie.“ Când a auzit asta, a tăcut din gură. Așa am facut „formație de suflete“, nu numai de minți. Am făcut carte cu ei, dar le-am trezit și sentimentul religios. Îmi amintesc de un preot care mi-a spus „vă sunt recunoscător! Toată viața mea am încercat să o conving pe fiica mea să citească psalmi, iar dumneavoastră ați reușit acest lucru numai după un curs!“.

*

Modelul meu absolut a fost Tudor Vianu. Eleganța lui omenească... E adevărat, olimpianismul lui era rece sau părea rece. Profesorul părea distant, nu puteai să ți-l reprezinți decât la catedră. Cu o seriozitate maximă, el oficia... Pentru el, cultura era sacră. Meseria de profesor era pentru el un sacerdoțiu.

E adevarat că studenții erau mult mai atrași de cursurile lui Călinescu, pentru că la el era spectacol. Avea o alură ușor histrionică, el juca. Nu știai dacă vorbește serios sau în dodii, tocmai pentru că nu putea spune adevărurile în mod direct, în acea perioadă. Tudor Vianu și George Călinescu au fost, în acele vremuri, stelele Universității.

*

Nenorocirea e că actuala elită, generația de 30-40 de ani, nu știu din ce motive, vrea să ignore sau, în orice caz, să minimalizeze valorile trecutului. Și au început cu Eminescu, ceea ce, pentru mine, este o durere infinită. Când Maiorescu, Iorga, Călinescu, Vianu, Noica – toată crema intelectualității românești – au văzut în Eminescu o concentrare a genialității românești, și nu numai în literatură, vin niște juni care îl denigrează. Am văzut un articol cu titlul „Eminescu, idiotul național". Cred că această atitudine vine ori din necunoaștere – nu știu câți au citit toate cele 16 volume ale operei eminesciene – ori din orgoliu personal. Am impresia că, în momentul de față, fiecare scriitoraș crede că este geniu. Ori sunt complexați, ori ignoranți. Mă întreb ce se va întâmpla cu copiii acestei generații, ce vor ști ei... vor afla de la aceștia că „Eminescu a fost un zero"? Ei nu mai au punctele de reper care să le permită să-i reconstituie ima-ginea adevărată.

În urmă cu un an, am susținut o prelegere în care am vorbit și despre Eminescu. Ceea ce le-am spus tinerilor de acolo a stârnit în ei o stare de spirit specială. Când am terminat, baieții din ultimele clase de liceu plângeau și veneau să mă sărute... Erau fericiți că l-am reevaluat pe Eminescu. În conferințele religioase, întotdeauna vorbesc despre Eminescu, mai ales că el a fost un exemplu de zbatere între credință și necredință, la sfârșit revenind la credință. Noi umblăm după modele străine, spre niște zone care nu au nimic de-a face cu noi din punct de vedere structural. Nici ontologic. Ne ploconim la modele din afară, de unde am adus drogurile, dezbrăcările, căsătoriile între lesbiene, între homosexuali, toate smintelile acestea... Dar în fiecare om există și intuiția adevărului. Tinerii asteaptă să li se confirme intuițiile. Iar eu le-am confirmat intuiția și au fost fericiți, pentru că nimeni nu le-a vorbit așa, nu le-a spus lucrurile acestea.

*

Biblioteca este singura mea bogăție. Sunt cărți cumpărate de mine, iar multe sunt moștenite de la cumnatul meu, doctorul Bușulenga, care era un om admirabil. Biblioteca este singurul loc la care mă gândesc din când în când. Sper ca Domnul să-mi dea timp să retrăiesc cu pocăință fiecare din etapele vieții mele. Până la urmă asta e căința. Când trecem dincolo, întâi ne judecăm noi.

*

În ultima vreme citesc numai teologie. Dacă aș fi fost cu zece ani mai tânără, aș fi studiat Facultatea de Teologie, deși poate din cărți înveți mai mult decât din spusele profesorilor. Raiul e împărăția Domnului. E viața în spațiul nevăzut. Se spune „Făcătorul Cerului și al Pământului, văzutelor tuturor și nevăzutelor". Întoarcerea noastră acolo se întâmplă, dacă, evident, am dus o viața conform cu învățăturile Mântuitorului. Zonele acestei Împărății sunt numeroase. Cei cu păcate se duc jos, la subpământeni, în vreme ce drepții și sfinții trăiesc în slava lui Dumnezeu. Ce înseamnă asta? În zona luminii necreate, acea lumină fantastică pe care noi nu o putem vedea. Raiul este această trăire în veșnică bucurie, privire a luminii slavei.

Noi însă trebuie să avem puterea să ne judecăm. Da, să avem această putere și abia apoi să ne înfățișăm Mântuitorului, care ne va judeca și pe urmă ni se arată locul unde vom fi trimiși.

*

Eu am niște aprehensiuni în legătură cu soarta noastră viitoare destul de apropiată. Foarte multă lume spune că sunt bigotă sau că am o viziune care nu mai corespunde dezvoltării științifice și tehnice contemporane. Această dezvoltare ne-a adus aici fiindcă știința s-a prelungit în tehnică. Știința este pozitivă, dar tehnica devine dăunătoare. Descoperirea științifică este un câștig enorm, în timp ce derivațiile tehnice pot deveni nocive. Toate lucrurile astea, clonările, fertilizările în vitro sunt niște monstruozități. Copii cu mame bătrâne, la 67 de ani... În felul acesta se lovește nu numai în spirit. Descoperirea științifică este urmarea unei inspirații divine. Lucrurile tehnice, nocive, vin de pe urma mititeilor încornorati. De ce cred asta? Mântuitorul spunea despre semnele care o să preceadă finalul: vor fi semne cosmice, în stele, în lumină, vor fi cutremure îngrozitoare, vor muri oameni de furia valurilor. Și mă uit la ce se petrece în lume. Păcatele ne covârșesc și nu ne mai poate apăra nici Iisus. Ce se spune în Scripturi este adevărul. Un om de știință spunea că, după nenorocirea din Asia, axa lumii s-a schimbat. Mă tem că suntem în preajma sfârșitului. Am uitat verticala, ne-am întins pe orizontala profitului, ne-am năclăit în mocirla materiei. Spiritul nu mai este în noi. Suntem numai o poftă a trupului... Sau a banului...

De aceea românul spune că „banul e ochiul dracului“. E o veche zicală și e adevărată. Te dezumanizează. Sunt atât de îndurerată de spectacolul contemporan, încât greu mă pot despătimi, privind cu indiferență împrejur. Mă uit la oameni cu dragoste, dar văd mulți oameni lipsiți de milă, cei care au mașini de miliarde și pe care le schimba frecvent, dar nu ar da un leu săracilor... Sau pentru refacerea unei biblioteci, a unei case memoriale, a unei biserici... Iar asta înseamnă să-ți pierzi sufletul, a pierde iubirea pentru aproapele tău, pentru tot ceea ce este creație, spirit. Peste tot auzi manele... niște orori. Apoi lipsa de cuviință; noi eram un popor cuviincios, iar acest cuvânt a dispărut din vocabularul nostru. Există în noi acest impuls de vulgarizare, de injosire. Suntem cufundati în mlaștina materiei. Avem ce meritäm, din toate punctele de vedere.

*

Daunele intelectuale, morale, spirituale care se trag din Internet sunt extrem de numeroase și periculoase. Noi vrem să ne substituim într-un chip făcut cu bună știință. Ne despărțim de cuvântul scris, de cartea „Lectura pe Internet”: Ce-i asta? Rămânem oameni ai galaxiei Gutenberg sau nu? Eu rămân un om al civilizației Gutenberg, și nu al televizorului și a tot ce este legat de aceste mijloace. Internetul devine dăunator. Cuvântul este cel care rămâne și nu imaginea care fuge, aceasta este răvășitoare de minte în vreme ce cuvântul fixează. Cuvântul este Logos – și suntem într-o lume a spiritului – în timp ce aceste mărunțișuri ne îndepărtează de ceea ce a fost așezarea minții noastre de până acum. Nimeni nu va mai fi om cultivat dacă devenim oameni ai civilizației televiziunii. Televizorul este o descoperire excepțională, dar care poate deveni un pericol general uman pentru cei care nu mai fac altceva decât să se uite la televizor.

Astăzi, noi luptăm împotriva Logosului. A părăsi cartea, ceea ce este statornic în viața noastră, esențial, a părăsi cuvântul înseamnă că ne risipim, ne irosim facultățile intelectuale, iar spiritul nu mai are cu ce se hrăni. Fiindcă în clipa în care intrăm în această nebunie uitam și rugăciunea. Nu ne mai putem strânge mintea în rugaciune atâta vreme cât ești năucit de imagini, de televiziune. Și atunci, ce alegem?! Cei credincioși poate nu au aflat ce deosebire există între cele două lumi – a cuvântului și a imaginii. Cuvântul e statornic,

creator. Imaginea e răvășitoare, înșelătoare, trece, iar pentru suflet nu rămâne nimic. Și așteptam sfârșitul. Din nefericire, cred că gândesc adevărat. Gândesc logic, într-o viziune escatologică, dar sănătoasă. Pentru că știu ce înseamnă un final dezastruos și știu ce ar însemna pentru fiecare dintre noi un sfârșit luminos la capătul unei vieți bine întocmite și înțelept conduse.

*

Nu se poate trăi fără modele. Tinerii sunt total debusolați. Nu vedeți că toate datele sociologice relevă faptul că sunt tot mai debusolați? Au totuși credința în Dumnezeu și au nevoie de valori. De unde să le ia, dacă nu există acele persoane care să le deschidă drumul către valori și dacă ei aud că tot ceea ce considerăm noi, bătrânii, valori, nu sunt valori, sunt non-valori? Atunci în mintea lor se face o confuzie absolut dramatică, uneori.

*

Am sentimentul că familia nu mai are coeziunea pe care o avea odată. Nu mai e legată de acea caldură, de acel fluid insesizabil care unea membrii unei comunități familiale. Școala ar trebui, părinții pot să infuzeze foarte bine credința, presupunând că ei nu au cultură. Dacă părinții ar fi intelectuali...

Chiar dacă unii nu s-au născut cu biblioteca în casă, nici nu au fost educați să se ducă spre bibliotecă.

*

Astăzi este o perioadă critică. Dacă lucrurile ar merge pe un făgaș istoric normal, ar veni, după acțiune, reacțiunea și invers. S-ar liniști lucrurile și s-ar așeza. S-ar reconstitui un fel de atitudine respectuoasă față de un trecut pe care, în general, îl contestam, pentru că, de regulă, se contestă trecutul în versiunea "new-age", pe care foarte mulți au adoptat-o fără să știe despre ce e vorba. Dacă nu ne-am reveni, atunci șansele de degradare ar fi din ce în ce mai mari. Marea masă a concetățenilor noștri trăiește totuși într-o perioadă de lipsa de valori. Eu mă gândesc la muzică. Nu mă gândesc la muzica mare, muzica cultă, care și ea suferă pentru că nu mai este așa de prețuită – nu se mai bate lumea pe concertele de la Filarmonică sau de la Sala Radio, iar marii soliști nu mai sunt așa de prețuiți ca pe vremuri. În schimb, vine Michael Jackson și mii de puști se omoară pe arene. La întrebarea

care mi s-a pus: „ne mai putem întoarce?“ e foarte greu de răspuns. E foarte greu să te întorci înapoi de la manele la J.S. Bach.

*

Cine ne poate scoate din această letargie, dacă nu modelele? Am impresia că națiunea aceasta vrea să fie neapărat ca altcineva. Vrem că *acolo*“. Fiecare „acolo” este acolo, nu aici. Avem și noi „aici”-ul nostru, dar cum să le scoți din cap asta? E foarte complicat! Ce e al lor, e al lor și ce e al nostru e al nostru. Noi abolim trecutul, abolim rădăcinile. Procesul este foarte insidios și poate prinde. Văd ceva la vecin și vreau să fiu ca el. Dar eu am trecutul meu, am determinările mele interioare și nu pot să fiu ca el, pentru că el are alte motivații, alte condiționări. Niște oameni foarte cultivați și neimplicați politic ar putea face aceasta. E foarte greu însă! Dupa 12 ani încă nu se poate pune problema. Peste 20-30 ani, când lumea va fi înțeles ce înseamnă democrație...

*

Pentru omul de rând, libertatea înseamnă a ieși cu bâta la drum. Pentru omul superior, libertatea nu e decât interioară, ceea ce e un adevăr trist. În general, adevărurile sunt cam triste și de aceea lumea nu le iubește.

*

Nu știu la ce scară s-au produs fenomenele acestea „de împrumut“. La noi, să zicem, perioada pașoptiștilor și imediat postpașoptistă – deși nu se compară ca scară – a fost o astfel de perioadă în care se urmăreau modele străine cu pasiune. Se adoptau fără nici un fel de rigoare critică instituții, cărți, mod de viață. Este ceea ce numea Maiorescu „formele fără fond”. Maiorescu a avut curajul și a înfruntat public, fiindcă nu risca politic decât să-l bestelească liberalii. „Timpul” lui Eminescu era citit zilnic de C.A. Rosetti, care era dușmanul de moarte al conservatorilor, cei care păstrau esențele, nucleele puternice de tradiție. Sigur că a fost un fenomen de tranzitie și ca atare pasager. Dar șansa care a fost? Că Maiorescu i-a avut langă el și i-a lansat pe Eminescu, Caragiale, pe Creangă, pe Slavici. Adică a oferit niște modele de autenticitate culturală. Când va veni și la noi acel Maiorescu care să nu fie amenințat de toate partidele politice? Vă dați seama cum ar fi atacat, insultat un Maiorescu astăzi

și mai ales de câte partide? Esențial ar fi ca el să aibă în jurul lui o pleiadă de oameni de cultură și mai cu seamă de creatori.

*

Slavă Domnului, românu-i foarte talentat, dar nu trebuie să-i zăpăcești zilnic mințile cu sminteli ca să nu-și părăsească matca lui proprie, izvorâtă din niște rădăcini, dintr-o istorie a spiritului, a intelectului, a creativității însăși. Dacă nu-i pui în față modelele autentice, el ce poate să înțeleagă și să facă? Am găsit o foarte frumoasă definiție a artei postmoderniste: artă care înfățișează viața și arta în cioburi. Excelent! Totul este fragmentat, totul este sfâșiat, totul este vulgarizat, din nenorocire, degradat sub aspect al formei. Mă gândesc la limba română, care a ajuns unde a ajuns. Este una dintre marile mele dureri. Se vorbește, astăzi, execrabil! Este catastrofal ceea ce se întamplă. Avea Odobescu o vorbă despre limba românească – o „limbă spornică și vârtoasă“, adică o limbă bogată și cu impact. Foarte frumos spus. Impact asupra minții și asupra inimii. Or, impactul lingvistic astăzi este zero. Se poate vorbi, se poate trăncăni la nesfârșit, dar fără nici un efect.

*

Eu sunt bătrână și cu atât mai mult, apropiindu-mă de sfârșit, socotesc lucrurile acestea ca pe cele mai mari bucurii: bucuriile spirituale, de natură spirituală. O participare la o liturghie extraordinară, la o rugăciune extraordinară. Acestea sunt, după părerea mea, cele mai mari bucurii. Dupa aceea, bucuriile muzicii. Acolo este centrul vieții mele. O audiție extraordinară era o stare de beatitudine aproape ca ora de rugăciune, fiindcă muzica este cel mai direct drum către Dumnezeu.

*

Venirea la Văratec a fost o întâmplare, să zicem. Dar nu este nimic întâmplător pe lume. Totul e făcut de sus. M-a invitat aici prietena mea Valerica Sadoveanu, în fiecare vară. Din ce în ce mai mult m-am apropiat de Văratec, am cunoscut Văratecul, am cunoscut celelalte mănăstiri dimprejur, m-am împrietenit cu preoții, cu stareții, cu călugării. În 1985, când Valerica s-a prăpădit, am rămas în locul ei, fiindcă între timp măicuța, stăpână a acestei case, plecase în America împreună cu fratele ei, trimiși de Patriarhia Română, și Înalt

Preasfințitul Pimen al Sucevei și Rădăuților, al treilea proprietar al casei, ne-a îngăduit aici. Au rămas aici măicuța bătrână și cea tânără și erau singure și neajutorate și eu m-am ocupat de ele materialmente. Ne-am apropiat sufletește foarte mult de ele, soțul meu și cu mine. După ce a murit soțul meu, vin cu sora mea și de atunci stăm aici cel puțin 9 luni pe an, din aprilie până-n noiembrie.

*

Abia pe urmă am aflat că Eminescu a stat, la Văratec, în casa aceea de lângă cimitir. Acum am auzit ce intenționează să facă cei de la Fundația Lucrețiu: să restaureze casa.

Sunt niște copii extrem de entuziaști și nu se opresc la nici un obstacol. Au fost unii, chiar din județul Neamț, care au vrut să pună obstacole: că nu-i adevarat, că n-a stat acolo Eminescu, că el a stat cu Veronica Micle, ca si cum, la vremea aceea, Eminescu – care era atât de decent, atât de discret în legătura aceasta, era un om de-o cuviință extraordinară – ar fi stat cu ea în casa maicilor acum 100 de ani. Lucrul acesta este imposibil. Nouă ne-a povestit stareța, Maica Pelaghia, care avea 102 ani când am cunoscut-o eu. Cu Valerica am fost la ea, și avea o memorie extraordinară. Își aducea aminte cum ieșeau și se duceau la plimbare, dimineața, Eminescu cu Creangă. Creangă a venit și el aici, la Văratec, pentru că, la un moment dat, avea impresia că Eminescu ar fi tratat mai bine aici, la bolniță, la Mănăstirea Neamț, decât la spitalele celelalte, și-l adusese aici. De altfel, l-a dus pe Eminescu la împărtășit, la spovedit. Există în acest sens o consemnare a unui preot.

Cei de la fundație sunt gata să înceapă construcția. Au deschis și conturi, dar numai două persoane au contribuit până acum. Oamenii nu prea știu despre toate astea. Recent a fost și un colocviu pe această temă. Eu am vorbit despre corelarea dintre cultura bisericească și cea profană, despre și cum ar trebui să se întrepătrundă, și cum se întrepătrundeau în trecut. Osmotic, într-un chip firesc. Astăzi, există o secularizare a bisericii. Semnalul l-a dat Franța la Revoluția franceză. Ori, asta e o problemă. Practic, intelectualii nu mai au legătură cu biserica, în modul pe care-l aveau pe vremuri. Aceasta scriam și în studiul meu *„Credință și cunoaștere la Eminescu”*, când am spus că în arcul credinței lui au fost nenumărate frânturi sau nenumărate falii, dar educația religioasă

primită în copilărie, de la surorile mamei lui, care erau maici la Agaton, la schit, a rămas în el imprimată și

s-a regăsit, re-arătat, a reapărut în anii de sfârșit. În acele foarte frumoase rugăciuni, în sonetul acela superb „*Vino asupra mea, lumină lină*“ sau celălalt, „*Rugămu-ne îndurărilor luceafărului mărilor*“, în „*Dumnezeu și om*“, „*Învierea*“, „*Colindele*“. E foarte important pentru intelectual să aibă temelia de credință. Copilul nu știe ce-i aceea credință, dar îi inculci, îi infuzezi continuu acea credință învățându-l rânduielile. Ducându-l să-l împărtășești, să-l spovedești.

*

Acum o vreme, în acest hol, de la Văratec, se strânseseră vreo 20 de tineri, membrii ASCOR de la Iași. Am stat două ore și jumătate de vorbă cu ei, fiindcă pentru asta veniseră. M-au întrebat lucruri atât de duioase, de înduioșătoare pentru mine, în ceea ce-i privea. Mă uitam la ei cu dragoste și cu milă, fiindcă mă gândeam la ce-o să-i supună viața, la câte încercări. Mă întrebau: „Cum să rezistăm, doamna Bușulenga? Cum să nu cădem în ispite?” Le-am spus: „Copii, faceți-vă o platoșă. Eu nu pot să vă spun mare lucru, pentru că fiecare om are destinul lui și are un raport al lui interior cu propriul lui destin. Constituiți-vă o platoșă a voastră și aceasta să fie o platoșă a seninătății, a dragostei pentru toată creația, pentru tot ceea ce se află sub soare. Să vă fie gândul pe verticală. De multe ori am spus să nu uitați că există verticală“. Pentru că dacă uităm verticala, că există Dumnezeu, suntem terminați, și sub raport spiritual, dar și omenesc propriu-zis. În această platoșă, rugăciunea să fie foarte bine fixată, pentru că e nevoie de ea în momentele grele. E nevoie de chemarea noastră. Fiecare dintre noi, când ne întâlnim cu greutatea, cu un obstacol, cu o neplăcere, cu o nenorocire spunem: **Ajută-mi Doamne! Dă, Doamne!“.** Frântura aceasta de rugăciune am putea s-o spunem mai des. Și mai este ceva. O să vă spun acum cum făceam eu foarte mult în tinerețea mea. Mergeam pe stradă, alergam de la un curs la altul, de la o facultate la alta și încercam să gândesc pozitiv, pentru toată lumea, fiindcă pu-terea gândului este enormă. Trebuie ca fiecare dintre noi să devenim un emițător de unde pozitive, de unde de dragoste, de pace, de bucurie și de lumină. Eu socotesc că dacă tot timpul am zice „*Doamne, să dăruim semenilor noștri un gând de dragoste, pace, bucurie și de*

lumină“, dacă tot timpul am gândi așa, în momentele noastre libere, am crea o adevărată noosferă spirituală. Am impresia că, de fapt, ceea ce este agresat la noi este tocmai noosfera, de care vorbea așa de mult Camil Petrescu. Noi trebuie, cu gândirea pozitivă, să ne împotrivim agresiunii noosferei, cerând pentru lume, pentru semenii noștri, pentru aproapele nostru. Să gândim întotdeauna la aproapele nostru.

Astăzi, am ajuns să nu mai fie *aproapele nostru*. Este departele nostru. Mă tem că, dacă nu vom gândi pozitiv legătura noastră cu aproapele, o să ajungem acolo unde a zis Nietzsche. Suntem în pericol să ne izolăm. Alienarea aceea, despre care s-a vorbit atâta vreme de la jumătatea secolului trecut, ne amenință pe toți. Singura ieșire din asta este îndreptarea către aproapele nostru. În felul acesta îndeplinești și o poruncă Dumnezeiască și realizezi și o comuniune socială, fără de care lumea nu mai poate exista. „Să iertam tuturor”, cum zice Mântuitorul. E adevărat că e groaznic de greu, dar măcar nu-i face rău, bucură-te de bucuria lui sau îndurerează-te de durerea lui. Așa se spune, că de durerea lui mai degrabă te îndurerezi, decât să te bucuri de bucuria lui.

„O LUME FĂRĂ RĂDĂCINI ESTE O LUME FĂRĂ MORALĂ“

Interviu de Mihaela Onofrei

Stimată doamnă academician ce credeți dumneavoastră despre propria persoană? Cum o vede ***Zoe Dumitrescu-Bușulenga*** *pe...* ***Zoe Dumitrescu-Bușulenga****?*

Pe total nu m-am gândit niciodată la mine. Nu m-am socotit o persoană atât de importantă încât să mă privesc ca pe un obiect demn de contemplat. M-am văzut pe bucăți. Iar opiniile pe bucăți erau foarte diverse, raportat la funcția pe care o îndeplinea fragmentul acela din mine. Când eram copil, eram foarte timidă. După parerea mea eram și foarte cuminte. Mă socoteam puțin nedreptățită. În jurul meu erau copii foarte frumosi – verișoarele mele – care-mi dădeau complexe încă de atunci. Cu vremea mi-au mai trecut complexele. De toate nu am scăpat însă nici până azi. De cel mai grav, de timiditate, mai ales de timiditatea în public nu m-am vindecat. În întreaga mea carieră universitară faceam puls peste 90 la fiecare curs și la fiecare seminar – ori de câte ori le vorbeam studenților. Și aveam până la șase ore pe zi. Eram încleștată, crispată, de fiecare dată. Pe măsură ce

vorbeam, sub înrâurirea ideilor care se succedau în mintea mea, această stare se risipea. Tot din pricina concepțiilor mele despre ce ar trebui să fie noblețea unui fizic nu m-am dus la mare decât după 50 de ani, când am zis că nu mai sunt femeie, sunt un obiect, deci mă pot expune. Am avut însă șansa (consolarea mai degrabă) că studenții mei se atașau foarte mult de mine. Asta era un medicament pentru complexele mele.

Înaintea sfârșitului trebuie să recitesc marile cărți ale literaturii universale.

La ce lucrați acum?

Încă mă mai ocup de literaturile străine, de arte. Am început să reiau marile cărți, pe care am zis că trebuie să le recitesc înaintea sfârșitului. Am început cu Goethe și Dante.

Și Sofocle? Cândva erați îndrăgostită de Sofocle...

El vine la rând acum. Împreună cu Eschil, nu se poate altfel. De câteva zile citesc Leonardo Da Vinci.

Aveți, mulți prieteni?

Da, reușesc să stabilesc foarte ușor punți de comunicare cu oamenii. Vin încă la mine oameni foarte tineri. Unii au legatură cu filologia, cei mai multi nu. Am legături foarte strânse cu Asociația Studenților Creștini-Ortodocși. În ultimii 4-5 ani aproape că m-am stabilit la Mânastirea Văratec. Stau acolo cel puțin opt luni pe an. Respir în acel loc sacralitate. Vin tineri, și de la Teologie, și călugări și mă vizitează. Preocupările mele au încetat să mai fie exclusiv literare, au devenit și legături spirituale. Îl caut pe Dumnezeu .

Care este relația dvs. cu Dumnezeu?

Este o întrebare foarte personală. Pot să vă spun atâta: că-L caut. Cei care mă vizitează acum ÎL caută și ei. Unii, dintre călugării mai vârstnici, dintre preoți, L-au și găsit. Sunt pe calea unei nădejdi. Așa și reușesc să ies din contingent. Altfel n-aș putea să trăiesc cu ușurința în atmosfera actuală.

De ce?

Pentru că formația mea este de umanist, de carte, de cultură, așa cum o înțelegeam pe vremuri noi, intelectualii. Aveam niște modele, pe care am încercat să le urmăm, scara de valori era cumva fi-xată. Trăiam într-o lume sigură, în măsura în care cultul valorilor stabile îți poate da ție sensul unei stabilități. Azi, pentru mine personal, pentru cei puțini rămași din generația mea, spectacolul lumii contemporane este dezarmant. Mă simt într-o mare nesiguranță, pen-

tru că toată tabla de valori în care am crezut s-a zguduit. N-as vrea să spun că s-a și prăbușit. Suntem însă neliniștiți, puțin nedumeriți, suntem și triști; ceea ce se petrece pe planetă nu-ți dă senzația unei liniștiri iminente. Ce se întâmplă acum seamănă cu perioada prăbușirii Imperiului Roman, dar acele zguduiri erau provocate de venirea lui Iisus: era înlocuită o pseudospiritualitate cu spiritualitatea adevărată. Dar cine vine la noi astăzi? Ai zice că mai degrabă vine Antichristul, nu Mântuitorul. Nădăjduiesc că omenirea să-și revină din această clipa de orbire, care cam durează.

Opere care nu se mai citesc, lucrări muzicale care nu se mai cântă

Există și o criză a culturii?

Da. Mă uit la programele Universităților. Nu mai găsesc nici urmă de greacă, de latină. Respectul pentru clasici nu mai există. Nu ne interesează trecutul, numai prezentul. Iar asta ne taie rădăcinile. O lume fără rădăcini este o lume fără morală. Se vorbește puțin și despre intelectualii dintre cele două războaie mondiale. Sunt nume care nu se mai pronunță, opere care nu se mai citesc, lucrări muzicale care nu se mai cântă. Există un fel de indiferență față de trecut. Lumea a început să uite să vorbească, pentru că nu mai citește.

Ce puteti spune despre literatura zilelor noastre? Se mai scrie literatură de calitate în România?

Din fericire mai sunt câțiva scriitori din cei vechi. Nu știu în ce măsură mai sunt ei productivi. Primesc foarte multe cărți, mai cu seamă poezie. Sunt autori noi, foarte tineri. Mă întreb însă de ce nu mai scriu cei vechi – D.R. Popescu, Breban, Bălăiță. Acum apar nume noi. Se fac tot felul de ciudățenii în numele postmodernismului. Am încercat să aflu ce este postmodernismul. I-am întrebat pe ei. N-au fost în stare să-mi răspundă. E o artă din cioburi – totul este fărâmițat – mi s-a spus. Dar Spiritul are o facultate: aceea de integrare, de a face din fragmente o totalitate. Asta au facut clasicii. Azi am senzația că trăim procesul invers – ne diseminăm, ne risipim.

Susțineți, deci, că postmodernismul nu e artă?

Eu nu înțeleg un lucru: când e atâta frumusețe întreagă pe lume, cum pot să mă duc să mă uit la firimituri, când eu am bucuria integrală a frumuseții? Și, dacă fărâmițăm frumusețea, cum vom mai putea face drumul invers? Credeți că de la manele ne vom mai putea întoarce la Johann Sebastian Bach?

Sexul în locul capului.

Ce părere aveți despre proferarea unor trivialități despre care apoi se pretinde că sunt poezie? Considerați că aceasta poate fi poezie?

Nu. Eu cred că e expresia unei anomalii – nu știu dacă intelectuale. Mă tem că e mai grav. De la Freud încoace s-a produs o mutație: s-a pus sexul în locul capului. Asta e tristețea cea mai mare. Vedeți, la noi, la români există o cuviință. Anumite cuvinte nu se pronunțau – nu erau niște tabu-uri, dar există o pudoare. Acum „cuviința", cuvântul acesta, a dispărut din dicționar. Nu am prejudecăți de nici un soi, dar felul în care ne purtăm ucide frumusețea. „Trupul este cortul lui Dumnezeu", a spus Pavel. Ce facem noi cu el? Îl expunem, ca pe o bucată oarecare de carne. E cumplit. Cumplit e și ceea ce s-a întâmplat cu relațiile dintre femei si bărbați. După părerea mea aici s-a săvârșit o crimă. Fiorul primei întâlniri, dragostea, așteptarea căsătoriei, toate astea au dispărut. Ce se întâmpla cu noi? Eram un popor de țărani cu frica lui Dumnezeu. La sat încă s-au mai păstrat bunele obiceiuri. Oamenii nu sunt bântuiti de patima cărnii care se expune. Nu se vorbește urât, și asta e bine. **Mântuitorul este în noi, e lumina necreată și noi îl pironim cu fiecare cuvânt al nostru, rău sau murdar.**

Revenind la poezie, doamna Bușulenga, ați putea să ne dați o definiție, să ne spuneți ce este poezia?

Pentru mine, marea poezie a fost întotdeauna baia de frumusețe în care m-am cufundat când am avut nevoie de intrarea în altă dimensiune. Poezia ține, după părerea mea, de partea cea mai ascunsă, cea mai intimă a ființei noastre. Poezia echivalează aproape cu o rugăciune. În poezie te cufunzi pentru a te întoarce cu frumusețe. În rugăciune intri pentru a te integra absolutului.

De ce noi, românii, nu avem nici un Premiu Nobel pentru literatură? Se spune că, la un moment dat, Blaga ar fi fost propus la premiu. Se pare că nu a fost așa. Am să vă povestesc însă altceva. În octombrie, 1964, în Italia, la Veneția, marea eminescologă Rosa Del Conte, împreună cu președintele Academiei dei Lincei, Angelo Monteverdi au organizat la Veneția un colocviu în cinstea lui Eminescu. S-au strâns atunci, la un loc, românii de acasă și românii din diasporă. La sfârșit, în seara închiderii, Angelo Monteverdi și Rosa Del Conte au prezentat o propunere de Premiu Nobel pentru Arghezi. Toată lumea a fost entuziasmată. A rămas stabilit ca a doua zi această scrisoare de propunere să fie redactată și apoi semnată de toți participanții la colocviu. Toată lumea a fost de acord, inclusiv Bazil Munteanu, care se afla acolo. A doua zi însă, când propunerea fusese redactată, Bazil

Munteanu s-a ridicat și a spus: „Eu sunt contra. Nu e cazul să se dea un premiu unui poet care a pactizat cu roșii". Ne-am despărțit cu cele mai dureroase sentimente. Noi românii nici n-am știut să ne facem relații. Grecii au știut și au avut o mulțime de premii Nobel. Cioran ar fi putut să primească un Nobel. Și Mircea Eliade, și Eugen Ionesco.

De ce și-au pierdut oamenii dorința de a citi?

Pentru că intrăm în zona computerului. Eu sunt un cetățean al Galaxiei Guttenberg. Umanismul culturii se sprijină pe lectură, nu pe imagini fugitive. Lectura îți lasă popasurile necesare pentru reflecție, pentru meditație. Pierderea obișnuinței lecturii este pericolul cel mai mare care amenință planeta, pentru că slăbește intelectul, puterea de gândire și te face să uiți limba. Chiar și eu, după ce am stat cinci ani în Italia, la întoarcere a trebuit să pun mâna pe Eminescu și pe Sadoveanu, ca să-mi refac limba.

O ultima întrebare: cine a fost iubirea vieții dvs., doamna Bușulenga?

Marile mele iubiri au fost Eminescu și Enescu. Bărbatul vieții mele a fost soțul meu, Apostol Bușulenga. Un om admirabil. Un om de o cultură clasică admirabilă. Cunoștea latina și greaca. Poate asta m-a și atras la el. Am fost căsătoriți 45 de ani. Pe verigheta mea este gravat numele lui. Pe verigheta lui era gravat numele meu. Am dat-o la Catedrala Sfântul Ioan din Suceava, să se aurească obiecte de cult. Pe a mea o s-o dau la Văratec.

Încă o întrebare – vă promit că aceasta este chiar ultima: ce înseamnă moartea pentru dvs.?

Eliberarea de acest trup. Trecerea în lumea celor vii. Lepădarea acestui trup vremelnic și trecerea în lumea celor vii. Nădăjduiesc. Dacă merit. Asta numai Mântuitorul știe.

Reprodus după revista AGERO – STUTTGART

III. POVESTEA UNEI REVELAȚII

Această carte s-a născut în numai câteva ore. Ea reprezintă un extract tainic de ***România care nu uită*** pentru că nu poate uita. În spatele celor ce sunt prezenți aici – fiindcă ei s-au potrivit să-i reprezinte – sunt însă mulți alții care gândesc asemănător și nădăjduiesc că vor putea exista și mâine în lumea ce au moștenit și pe care, la rândul lor, o vor lăsa moștenire. Fiind un omagiu aproape șoptit, esențiale rămân atitudinea și reazemul acestor idei. Ele sunt recapitulate, ca un fel de emblemă, în cuvintele profetice, nepereche, ale marelui gânditor Alexandru Nemoianu, care deschide această carte ca o poveste.

Ideea de a o întocmi a venit într-un miez de noapte, acum câteva zile, în felul misterios ce configurează câte ceva din ceea ce fac în vremea de acum.

Dar nimic din ce urma să fie bun nu era constituit, ori mai bine zis, definit în întregul calculat anterior căci, de fapt, constituit era doar într-un strat impenetrabil și nedeslușit. Am lăsat, astfel, toate să se desfășoare de la sine. În doar câteva minute am așternut pe hârtie o scrisoare fără adresant definit, de fapt un fel de circulară (ori o speță de „enclică“ **în registrul papal**, despre care vorbesc, cu oarecare răutate, cei ce nu pricep caracterul lor insuflat).

Iat-o reprodusă aici:

16 August 2005

Domnia Voastră,

Aș dori să citiți cu atenție și răbdare ceea ce m-am gândit să vă scriu. Sâmbătă, Dna Profesoară ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA împlinește 85 de ani. A făcut pentru atâția dintre cei care sunt astăzi pe lume – și pentru mulți dintre cei ce vor veni – ceea ce datoria ce trebuia să ducă la îndeplinire i-a spus că trebuie să facă.

Acum este însingurată, aproape izolată și sentimentul că vremurile ce apucarăm să trăim pot face ca truda de a transmite marile povețe să devină inutilă începe să devină copleșitor. Unii dintre noi poate că au încă de pe acum acest sentiment al izbânzii Răului și nu trebuie să-l avem.

Să-i scriem Doamnei Profesoare câteva cuvinte care, venind de la cei ce iubim aceleași Cărți, să îi arate că viața ce a dedicat-o cărților nu a fost în zadar.

Cu încredere,

Artur Silvestri

V-aș ruga, dacă aveți câteva clipe de odihnă, să nu ezitați să îmi scrieți la această adresă și voi transmite neîntârziat; ori scrieți-i direct, la Mânăstirea Văratec, jud. Neamț.

Citită după o vreme, oricât de scurtă, ea se înfățișează într-un fel care mă emoționează de fiecare dată când, recitind-o, parcă o scriu din nou. A fost înșiruită „dintr-o suflare", parcă ar fi fost dictată; probabil chiar că a fost.

Când i-am așezat punctul final n-am socotit că trebuia să o mai văd încă odată, presupunând că nu era nevoie să o corectez căci pe cel ce ți-o transmite, când o transmite, nu trebuie să-l verifici și nici nu trebuie să-l îndrepți fiindcă nu ai putea, la drept vorbind. Apoi, în ora următoare, am trimis-o **către toată lumea** despre care îmi aminteam și aveam la îndemână o adresă pentru un contact imediat, dacă ar fi fost posibil în chiar acele clipe. Nici nu mi-am închipuit că, de fapt, așa și era și că, fără să fi crezut deși dorisem cuvântul începea să ajungă în toate zările unde putea fi înțeles, în acel miez de noapte, un miez adânc, târziu, de noapte enigmatică.

Teama că întârziasem și acum și că, oricâte eforturi s-ar fi făcut, erau doar stăruințe cu efect minor prinsese însă un contur. Dacă această chemare nu ar fi ajuns la **vremea care trebuia?** Dar peste doar câteva ore, dimineața devreme, această neliniște se dovedi fără vreun temei. Întâiul răspuns mi-a venit din Danemarca, de la straniul **Dimitrie Grama**, un scriitor care trăind **în limba română purificată** mai la o parte de **ziua indistinctă** de aici, avea lărgimea trebuitoare, adăugată pătrunderii lui de **vraci de trupuri** căci poetul profund al lui *Bastian* este în același timp și un doctor de o faimă largă, un „nume greu". Dimitrie Grama îmi scrisese astfel:

Dragă Artur,

Mă alătur cu dragă inimă de toți cei care vor să celebreze pe D-na Prof. Zoe Dumitrescu-Bușulenga. La Mulți Ani!! Nu am cunoscut-o personal, dar am auzit mult vorbindu-se de D-sa în casa prietenului meu din Stockhom, Enache Pitulia, care, ca și mine, avea origine aromână. Cred că erau rudenii din partea soției lui Enache. De asemenea am citit cu interes și plăcere ce a scris, chiar am aici un volum gros de critică

*literară semnată de D-sa. Dacă consideri, te rog trimite-i ultimele mele două volume (**Dă-mi mâna și Bastian**) cu o urare de bine din partea mea.*

Cu drag,

Dimitrie Grama

El mă făcea deci, **interpretul lui**, mesagerul legat cu o poruncă; o poziție ce nu o prevăzusem inițial, la drept vorbind. Dar aceasta va fi atitudinea frecventă pe care urma să o întâlnesc curând.

În următoarele ore mesajele se intensificară. De la Tg. Jiu, din locurile de unde ieșise Brâncuși acum un secol și mai bine, profundul și neliniștitul **Zenovie Cârlugea** se grăbise și el să adauge gândurile ce avea pentru unul din povățuitorii noștri. Zenovie își dobândise recent doctoratul în Litere cu o teză despre Lucian Blaga, își continuase studiile de „dacologie" și întreținea ceea ce denumise „Mișcarea Zalmoxiană", un fel de curent cultural care i se păruse necesar și deci îl inițiase. Scrisoarea avea frumusețea ei encomiastică:

Mult iubită Doamnă Profesoară,

Cu prilejul frumoasei aniversări, ce aureolează o viață întreagă dăruită culturii române într-un mod exemplar, Vă doresc sănătatea cea mai de preț, bucuriile și împlinirile cele mai dorite, liniștea sufletească binemeritată. Cărțile Dvs. ne însoțesc mereu în viață și sunteți atotprezentă în preocupările noastre.

În meditațiile și rugăciunile mele, rog pe bunul Dumnezeu să reverse asupra vieții Domniei Voastre harul Său atotevițuitor și izbăvitor.

LA MULȚI ȘI BINEMERITAȚI ANI DE LINIȘTE!

Prof. dr. Zenovie Cârlugea

Apoi, rând pe rând, adăugându-se cu o repeziciune uimitoare, ajunseră mesajele de la **Elisabeta Bogățan, Theodor Codreanu și Ion Gaghii**. În mod straniu, ele veneau parcă din toate direcțiile, desfășurând ceva ca un fel de „roză a vânturilor", de fapt **o geografie a recunoașterii** de o uimitoare extensiune și de profunzimi ce impresionau.

Din apropierea **Limesului fictiv** al Prutului, Theodor Codreanu care, azi, continuă ca reprezentant **eminescologia de doctrină** îmi comunicase că și scrisese deja un portret „de aniversară" și că urma să-l publice la *„Însemnări ieșene"*. Dar dacă, totuși, exista i-am propus să-l adăugăm aici, ceea ce am și făcut după cum se observă. Astfel încât, în doar câteva minute, mica alcătuire de „gânduri bune" începea să

semene cu o carte și să dobândească un cuprins ceva mai organizat. Theodor Codreanu, apostol al „basarabismului“ în Vechiul Regat, îmi scrisese astfel:

Dragă Artur Silvestri,

Ne-am reîntors aseară dintr-un voiaj de vreo 12 zile și am găsit mesajul privitor la Zoe Dumitrescu Bușulenga. Știam de împlinirea celor 85 ani. La sfârșitul lunii iulie i-am făcut o vizită la Văratec și a fost extrem de bucuroasă. I-am mai dus din cărțile mele și am scris un articol despre Domnia sa, care trebuie să apară în acestă lună în revista „Însemnări Ișene“ care apare într-o nouă serie sub directoratul lui Corneliu Ștefanache. Dacă mai comunici cu Doamna Bușulenga transmite-i și din partea familiei Codreanu cele cuvenite.

Cu cele mai bune gânduri,

Theodor Codreanu

Iar eu îi răspunsesem cu rapiditate hotărând pe loc ceea ce trebuie să facem în continuare:

Dragă Theo,

Dacă există acest text nu mi-l trimiți azi, pe e-mail, pentru o cărticică omagială pe care, până la urmă, am să i-o pregătesc Doamnei Zoe? Aș fi bucuros dacă ai răspunde prompt. Eu plec vineri în străinătate și aș vrea să rezolv până atunci inclusiv această problemă.

Cu drag,

Silvestri

Corespondența venită de la Elisabeta Bogățan are și ea, la rândul ei, un anumit sens tulburător. Omul însuși are o conformație intelectuală neobișnuită despre care ar trebui adăugat câte ceva pentru a se cunoaște, căci în **Românііle de suprafață –** unde „vocea ridicată și agresivă“ se confundă cu profunzimea fiindcă timorează prin brutalitate – „lucrarea“ ei calmă, împăcată și profundă se întrevede în chip nemeritat de firav. Era și este o eminentă intelectuală rasată, cultă în sensul cel mai larg adică **un suflet îngrijit** și **curățat de urmele incidentalului stricător,** trăia în Valea Jiului, adică în ceea ce belferimea neînțelegătoare – ce socotește, greșind cu vinovăție, că doar pe „Calea Victoriei“ se face cultură – consideră a fi subistorie, mediu întunecat, „primitivism“ și „populație de grotă“. În Valea Jiului, Elisabeta Bogățan se pregătea să pu-blice – numai ea și soțul ei știu cu câte eforturi – o revistă „europeană“, (denumită „*Confluențe Literare Internaționale“*, bilingvă, românească și franceză, cu o redacție cosmopolită) cuprinzând **scriitori de peste tot,** vorbitori

în limbile cu rădăcină în Lingua Absoluta, în latină. Mie îmi scrisese cu aceste cuvinte:

Domnule Artur Silvestri,

Vă mulțumesc mult pentru mesajul privind aniversarea doamnei Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Am alcătuit în cea mai mare grabă o epistolă, am căutat niște poze cu dumneaei pe care le am de la Festivalul „Duiliu Zamfirescu" de la Focșani, 4-6 iulie 2003, le-am scanat, apoi le-am pus într-un plic pentru dumneaei, iar plicul l-am pus deschis (să puteți vedea și Dv. pozele) într-un plic mai mare, pentru Dv., în care am pus și revista despre care v-am vorbit, și cărți de-ale mele, căci iată cât timp a trecut și nu m-am învrednicit până acum să trimit.

Din păcate însă, până să fac eu acestea, timpul a cam trecut și am ajuns la poștă la ora 11.45. Poșta pe ziua de azi deja plecase. În Petrila poșta pleacă o singură dată pe zi, pe la 11-12. M-am gândit că sub formă de scrisoare ajunge mai repede decât colet, dar funcționara, care era prinsă într-o discuție cu cineva, o solicitare, l-a pus ***recomandat****, văzând pro-babil că eu consider plicul important. Poate* ***simplă*** *ajungea mai repede, dar eu sper încă să ajungă plicul până vineri, Bucureștiul e mai aproape decât Mănăstirea Văratic și mai în calea trenurilor. Presupun că sâmbătă s-ar putea să mergeți la Văratic...*

Pentru orice eventualitate, vă trimit mesajul și prin email, o să încerc și pozele, dar nu sunt sigură că reușesc, ceva nu e în regulă cu poșta mea electronică.

Vă mulțumesc mult pentru tot și ...rămâneți pentru mine izvorâtor de lumină și de putere și parcă nici nu știu dacă să vă mulțumesc mai ales Dv. sau lui Dumnezeu.

Cu toată stima,

Elisabeta Bogățan

Iar **Doamnei Bușulenga** mă alesese să-i trimit acest mesaj, pe care ar fi voit să îl expedieze cu poșta, către Mânăstirea Văratec:

Petrila, 17 august 2005

Doamnă Profesoară Zoe Dumitrescu-Bușulenga,

Mă gândesc cu sfințenie, ca la niște clipe de har ce mi-au fost în mod incredibil dăruite, la întâlnirea cu Dv., cu ocazia Festivalului „Duiliu Zamfirescu" de la Focșani, 4-6 iulie 2003.

Păstrez ca pe o comoară fotografiile cu Dumneavoastră și mă bucur că acum, datorită generozității d-lui Artur Silvestri,

un suflet ales și rar, semănând prin energie cu o adevărată forță a naturii, am aflat calea către Dv.

*Ca o emblemă, am pus pe prima pagină a unei reviste literare pe care intenționez să o scot spre sfârșitul lui septembrie, dar o visez de mult timp, (**Confluențe literare internaționale**), una din fotografiile cu Dv., făcute la Festivalul „Duiliu Zamfirescu", de la Focșani. Ca o dovadă că revista aspiră spre calitate și competență. Este concepută să apară bi-lingv, în română și o altă limbă, în funcție de limba de origine a textului și de traducerile existente. Ca limbă de rezervă, apelez la franceză. Ar fi o bucurie fără seamăn dacă ați avea încre-derea și răgazul să dăruiți câteva rânduri pentru revistă, prin Dl. Artur Silvestri sau prin poștă, la adresa de mai jos.*

Sunteți pentru mine și pentru noi toți un exemplu de dăruire, de iubire, de scrupulozitate, de miraj al atingerii esențelor, de știință a sintezei și analizei. Sunteți o dovadă vie că, prin muncă și iubire, totul e posibil.

Mulțumim lui Dumnezeu că v-a trimis să vă îndepliniți misiunea aici, între noi. Fără Dumneavoastră am fi mai săraci și mult mai puțin înalți.

Vă dorim acum, la ceas aniversar, bucurie și sănătate, pace sufletească Și LA MULȚI ANI ! Fie ca mulți ani încă să ne fiți exemplu și să ne dați posibilitatea să ne mândrim că vă avem, înaltă și totuși aproape de noi.

Cu necuprinsă de cuvinte stimă și cu drag,

Elisabeta Bogățan,

Str. Republicii nr. 105, sc. 1, ap. 9,

Petrila 335800, jud. Hunedoara

În același timp, Ion Gaghii, poetul sensibil de pe malul Dunării, de la Giurgiu, scria aceste propoziții în felul lui, „de modă veche", de fapt **în cuvinte de totdeauna,** de o rară distincție și înțelegere tainică a **felului** de a potrivi cuvintele și de a le smulge clipei:

Stimată Doamnă Profesoară

Zoe Dumitrescu-Bușulenga

Cu sfială și adâncă recunoștință vă cer permisiunea de a săruta mâna ce a scris lucrări fundamentale, ce vor dăinui în timp, pentru cultura română și cea universală, cu prilejul frumoasei Dvs. vârste ce-o aniversați zilele acestea. Și, dacă este adevărat că „există ființe prin intermediul cărora Dumnezeu m-a iubit", atunci Domnia Voastră rămâne una dintre ele.

„La mulți ani !“
Cu respect și profundă admirație,
Ion Gaghii,
Directorul Bibliotecii Județene „I.A. Bassarabescu“ – Giurgiu
18 gustar 2005

Dar cea mai tulburătoare epistolă, ce trebuie socotită chiar **ideograma acestei revelații colective,** a venit, deodată, din America, de la **Alexandru Nemoianu**. În felul lui de o desăvârșită inactualitate, căci aparține acelui strat care nu cunoaște atacul timpului irositor, Înțeleptul de Departe înalță deodată totul la nivelul marilor gesturi ce simbolizează și împrăștie semnificații de dincolo de clipa cea repede trecătoare. Era nu un encomion, căci ar fi fost prea puțin, ci un portret în contur tipologic, unde ar fi trebuit văzută nu doar apariția în contingent ci **tiparul de scriitor român veșnic,** de cărturar ce știe a îndruma și îndrepta, folosind știința în cele nedeslușite pentru a-i face și pe ai lui să se izbăvească de incertitudine și șovăială. Cuvintele însele păreau să se înșiruie în felul unei chemări de forțe miraculoase și care, adresându-se unui reprezentant, aveau năzuința de a ajunge – prin acesta – acolo unde se închipuiseră de la început că vor ajunge când vor căpăta formă și vor deveni act:

17 August, 2005
Vatra Românească, Michigan, USA
Stimată Doamnă Profesoară,

Fie ca Bunul Dumnezeu să vă dea vreme senină și pace. Cred că în timpul pe care îl trăim sunt mulți care capătă putere, înțelepciune și răbdare din exemplul și mărturia Dumneavoastra.

Cred că principalul cuvânt spus celor care suntem sub vremi este că „evenimentul“, oricât de complicat și cumplit ar fi ori părea, este pretext trecător al cărui singur rost este de a lăsa „persoana“, pe toți și pe fiecare, să aleagă liber între Bine ori Rău. Iar în plus de asta, pe foarte mulți ne-ați încredințat că șovăiala ori descurajarea sunt de la cel rău, căci Binele, în tot și toate, în fapt, „înăuntru s-a săvârșit“.

Cu doriri de tot binele în Ortodoxie,
Alexandru Nemoianu

Abia de-acum încolo mi-am dat seama că, de fapt, ceea ce se orânduia cu o repeziciune de fenomen magic avea și un cu totul alt înțeles decât cel ce îmi apăruse în primele clipe, un sens mai nedeslușit decât desemnul de monument gândit inițial.

Această senzație s-a întărit, apoi, treptat și neverosimil de accelerat, ca și când începuse să se producă – ieșind din

virtualitate – chiar realitatea care trebuia să existe. Fără să am vremea trebuitoare ca să văd când sosiseră, am observat târziu, că, pe nesimțite, aveam la îndemână și gândurile trimise de **Ion Pachia Tatomirescu, Lucian Hetco și Eugen Evu**. Erau alte valuri de sensuri în geografiile imponderabile. Din Germania, deci, unde s-a hotărât să devină cel ce trebuia să fie, adică un om român reprezentativ – poate chiar un apostol al *„românului nou“,* ce se universalizează cu mesajul lui misterios – inteligentul cărturar Lucian Hetco își desfășura frazele calme, nemțești, protocolare dar emoționate; știa și el că acolo de unde vine, adică aici, ceea ce înțelesese ca fiind necesar ca aerul trebuie întreținut, cultivat și păzit căci vom fi mai mult decât suntem atâta vreme cât rădăcinile vor exista.

19 August, 2005

Mâine, iubită doamnă Dumitrescu- Bușulenga împliniți 85 de ani. Vă urăm sincer, din suflet „La mulți ani!“ – din partea comunității românești din Stuttgart – Agero și a cenaclului cultural în limba română din Stuttgart și a Ligii LARG – Liga Asociațiilor Româno-Germane din Germania.

Iubită doamnă Zoe Dumitrescu-Bușulenga,

Opera, viața Dumneavoastra, activitatea Dvs. în slujba culturii române sunt impresionante. Atât în ce privește activitatea profesională, dar și prin activitatea Dumneavoastră publicistică, nenumaratele volume de istorie literară, literatura comparată, istoria culturii, analize stilistice, memorialistică, afilieri și distincții internaționale – sunteți un reper viu al culturii române al secolului ce abia a trecut. A fost greu, mult, dar ați izbândit! Pentru activitatea Dumneavoastră ca și comparatist și critic de formație anglo-germană, cu preocupări de interdisciplinaritate și filozofie a culturii nu pot decât să vă admir astăzi, cu atât mai mult acum, după mai bine de 15 ani de viață într-un spațiu de limbă germană.

Fie ca aceste rânduri să vă ajungă sănătoasă și optimistă. Ne închinăm ăn fața Dumneavoastră cu sinceră admirație. Vă mulțumim pentru tot ceea ce ați făcut pentru acest Neam! La mulți ani!

Lucian Hetco

Revista ***Agero*** *– Stuttgart*

Președintele ***Ligii Asociațiilor Româno-Germane*** *din Germania – LARG*

Straniul și profundul „dacist“ din Oltenia, Ion Pachia Tatomirescu, îmi scria întâi mie, ca „pandur“, adică om de

Oaste a Țării, din istoria paralelă, și mă încunoștiința că aflatu-s-a și la ei, în lumea de Vladimirești ceea ce socotise poate a fi fost o chemare sub flamură:

18 gustar 2005

Stimate domnule dr. Artur SILVESTRI,

Vă mulțumesc din toată inima pentru mesajul Dvs. de alaltăieri, reamintindu-mi ziua de naștere a d-nei acad. prof. univ. dr. Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Astăzi, joi, 18 gustar, cu poșta timișoreană de prânz a pornit spre Domnia-Sa, la Văratec-Neamț, un plic de la subsemnatul, cu cea mai recentă carte a mea, antologia-mi esențială de poeme, ***Compostorul de nori****; bineînțeles, cartea-autograf se constituie în omagiul de 20 gustar, la aniversarea a 85 de veri, ducându-i și urarea* ***La cei mai mulți ani fericiți!*** *N-am mai avut loc să profețesc că va întrece în longevitate pe Cela Delavrancea...! Dvs. și tuturor celor dragi Dvs., multă sănătate și fericire, VARĂ FRUMOASĂ ÎN CONTINUARE...!*

Cu deosebită stimă și încredere pandură,

Ion PACHIA TATOMIRESCU

Îl citeam cu emoția pe care probabil că o avusese altădată și cel care, spunând că poporul nu-i tagma jefuitorilor, observa cum, fără să stăruiască prea mult, cuvintele ajungeau acolo unde trebuiau să ajungă și dădeau roadă și aduceau alte cuvinte, de la cei ce le înțeleseră în marea desfășurare de Recuceriri.

Era, de fapt, un fel de emoție de mesaj însușit și de proclamație colectivă, ce se întrevedea și în frazele lui Eugen Evu, unde gândul însuși ca în vocea lui stăteau vocile altora, mulți, prea mulți față de ceea ce se socotea de către Stăpânii Zilelor Indistincte, era tulburător și se confirmă printr-un fel de profetism de Transilvanie, poate din categoria lui Sofronie de la Cioara și al lui Visarion Sarai.

Un buchet de semne

Cu prilejul minunat al sărbătoririi D-Voastre personale, onorată Doamnă Prof. Univ. Zoe Dumitrescu Bușulenga, vă rog să primiți prin acest buchet de semne, expresia deplinei mele recunoștințe, simbolizată prin 85 de bujori românești culeși prin jertfa buzelor poetului Eugen Evu și a scriitorilor hunedoreni.

Fie ca viața operei Domniei Voastre să lumineze nelimitată de timpul destinului, cel trăit, întru luminarea altor și altor generații de ucenici literari.

La Mulți Ani cu bucurie și sănătate!

Eugen Evu, Hațeg – Hunedoara, 2005

S-a mai adăugat, după câteva ore, emoționanta epistolă venită din Arad, de la poetul **Sabin Bodea**, editorul revistei *„Viața de pretutindeni“* care, la rândul lui, dezvoltă aici o imagine de autoritate de mag sau de preot din vremi arhaice:

Cultura românească s-a bazat întotdeauna pe fiii și fiicele care și-au topit clipa și veacul în creuzetul cunoașterii și asimilării, pentru a irupe, apoi, în opere literare sau de cercetare care să constituie, la rândul lor, piloni în cristalizarea altor biografii. Un asemenea reprezentant de seamă a fost și este distinsa doamnă ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA, pe care, iată, calendarul o situează pe un înalt podium al seniorilor.

Venit mai târziu pe tărâmul literelor, sunt dator să recunosc, în aceste modeste însemnări, că distinsa Doamnă, prin tot ceea ce a scris sau a spus, – și mă refer aici la aparițiile d-sale pe posturile de Radio sau Televiziune – m-a făcut atent, susținându-mă din presiunea cotidianului, pentru a lua aminte, cu bucuria de a învăța de la aceea care a dat atâtea valori culturii noastre.

Mai rar mi-a fost dat să văd o personalitate feminină atât de puternică, vocea domniei-sale având autoritatea unui sceptru. Aș putea cita multe din realizările sale, dar mi-e teamă să nu repet pe alții, mult mai scrupuloși în a-i descrie distinsa operă. De aceea, ca un „cuminte“ ucenic, mă retrag în tradiționala urare de sănătate, de mai mult și de mai bine, cu promisiunea de a-i duce mai departe cugetul și spiritul curat și românesc!

Sabin Bodea,

*Scriitor, editor, directorul Editurii „**Viața arădeană**“*

Până la urmă, toți aceștia – alături de alții, ce vor apărea în acest tablou de revelație colectivă sau nu vor apărea dar există – erau ca un fel de predicatori de pretutindeni cu același Cuvânt de înțelepciune împărtășit de la alții, de dinainte, și mărturisit aici, în fața unuia dintre urmașii celor ce, nu se știe când, deslușiseră și insuflaseră. Astfel, privind mai cu luare-aminte ceea ce mi se părea că întrevăd, mi-am dat seama că, la drept vorbind, se petrecea sub ochii mei altceva decât ceea ce socotisem la început că ar putea fi.

Ceea ce a urmat m-a întărit în această convingere și, multiplicând căile intuite cu doar puțină vreme înainte, le-a făcut și mai diversificate, le-a ramificat și le-a dat, până la urmă, **un mister de geografie a iluminării**. Veneau, de fapt, valuri după valuri de gânduri, cuvinte tulburate, concluzii de existență desfăcută de imediatul ce condiționează și supune fără

un rost mai înalt. Erau, dacă mă gândesc bine, cuvintele ce se trezeau la viață fiindcă rostul lor se dovedise că există și ar fi trebuit, la rândul lor, să confirme acest rost și pentru alții, de mai de dincolo de ele.

De la Botoșani, tulburatoarea scriitoare care este **Lucia Olaru Nenati** îmi trimisese o epistolă de cauzaș unde apare, pentru întâia oară, ideea că acest „ceva“ neobișnuit ce se constituia ar fi trebuit să fie o carte. Am păstrat aceste rânduri și le-am recitit cu îngândurare:

Prețuite Artur S.

Am receptat noua misiune la care subscriu și, precum se vede, chiar scriu. Mai cred că și aceste gânduri ar trebui adunate și publicate, dacă-i bal, bal să fie și deci trimit acum acest text care poate fi trimis și direct doamnei Zoe, dar și publicat, dacă se decide și se așează lucrurile astfel. Felicitări pentru vigilența de far întru neuitare a valorilor și momentelor semnificative, în marea indiferenței și pragmatismului ce ne sufocă.

Lucia O.N.

De unde o fi aflat această ființă neliniștită, deopotrivă energică și reflexivă, ce lăsa o lirică de salcie plângătoare dar și studii „tari în cărturărie“, și instituții ce le-a facut și despre a căror naștere s-a uitat, din greșeala omului rău ce stăpânește acum, de unde o fi aflat, deci, că în taina impenetrabilă a întocmirii, noi adunăm fără să ne dam seama urmele unei dezlegări? Iată un fapt inexplicabil, ce m-a tulburat. Și mă mai tulburase și iuțeala în a compune nu o scrisoare encomiastică, fiindca nimeni nu scrisese in acest registru, de fapt, ci o des-tainuire fină, in cizelura de bijutier. Iat-o:

La aniversară

Iată, vremea a trecut inimaginabil de repede și asta înseamnă și înaintarea în această substanță a ei a unor personalități-reper pe care le resimțeam ca fiind parcă ocolite de efectele timpului, cumva atemporale. Este acum momentul ca doamna Zoe Dumitrescu Bușulenga să ne producă această uimire care cată să se transforme benefic într-un memento sintetizator al motivelor pentru care, de multă vreme, o situam oarecum în afara vremii. Căci numai acele personalități care se iau mereu la trîntă cu marele adversar al Ființei, Timpul, și reușesc să înscrie niște victorii, mai multe sau mai puține, mai mari sau mai mici, capătă acest bonus al ocrotirii – relative- față de blestemul necruțător al duratei.

Doamna Zoe a trăit și s-a desăvîrșit sprijinind și generînd împlinirea altora, într-un timp ce se proiectează, prin perspectiva actuală, ca unul damnat aprioric, al dominației comuniste, în care aparent toate au fost infestate de acel virus falsificator. Dar, așa cum am susținut de multe ori, un om nu poate alege cînd să se nască ori să-și amîne existența – printr-o voluntară și ostentativă criogenie – și devenirea pentru mai tîrziu, într-o zonă temporală mai îngăduitoare. Fiecare are a-și duce crucea în timpul pentru care a fost repartizat la bursa destinului și important este a face acest lucru cu vitejie, cu demnitate, cu răspundere, cu rodnicie, fiind conștient de judecata viitorului. Or, vremea comunistă tocmai asta a însemnat: o mai mare răspundere dar și dificultate ridicată în calea noastră, a celor ce am trăit, în diferite segmente, între limitele ei. Iar din acest punct de vedere, doamna Zoe Dumitrescu Bușulenga tocmai asta a făcut: nu s-a dat în lături, cu pudibondă adversitate, din calea datoriei de-a trăi în vremea sa, ci a încercat să amelioreze ea această vreme în care trăia, prin forța spiritului și personalității sale, să-i infuzeze un înalt umanism, adus de sine în actualitate, odată cu larga sa cultură, din tradiția universală a lumii. Și a reusit într-o mare măsură. A fost prezentă în agora, a avut demnități publice, a fost profesoară de înalt nivel academic, a avut un cuvînt important de spus, făcînd în așa fel ca și cei aflați vremelnic la putere să o respecte, să țină cont de cuvîntul ei si în acest fel să se mai umanizeze, chiar să se mai educe, să învețe să respecte înaltul podiș al spiritului și culturii. E mai mult decît meritoriu acest lucru și de apreciat voința și personalitatea Doamnei Profesor care nu a lăsat locul gol pentru a fi fost ocupat de vreun sfertodoct, ci a trasat o largă cărare în vreme; o cărare pe unde circulau idei și valori perene. Dar a și fost capabilă și curajoasă, în același timp, să ia atitudine întru recunoaștere a valorii altora și chiar întru apărarea multora de acuze ridicole și răuvoitoare, limitînd acțiunea nocivă a proletcultismului în afara templului culturii. Și în acest sens gestul lui Alex Ștefănescu de a-și aminti public și de-ai mulțumi doamnei Profesor pentru un asemenea act este mai mult decît salutar, este restaurator de valori și igienă etică, atîta vreme cît domnia sa n-a scăpat de intifade ale ***noilor proletcultiști*** *– cei ai unui actualism infatuat și ignorator al valorilor anterioare – care sunt îndemnați să culpabilizeze în bloc tot ce a existat în comunism, tocmai și numai din acest motiv, devenit vină aprioric*ă.

Dar nu numai atât: doamna Zoe și-a cîștigat un loc în durata netimpului și prin contribuția sa în eminescologie, proba de foc a spiritului major în cultura noastră. Ea se înscrie într-o categorie aparte, puțin evidențiată, dar foarte marcată și meritorie: aceea a Marilor Doamne ce au contribuit fiecare cu devoțiune, dar și cu competență, cu personalitate proprie și prin marcarea definitivă a unui teritoriu în acest areal. Sunt Doamnele propagării spiritului și valorii eminesciene, un fel de ***preotese ale Templului****, care au făcut și au însemnat foarte mult în aprofundarea specializată, dar și plină de pasiune, aproape erotică, pentru marele spirit. Să enumăr cîteva astfel de nume pentru a configura contextul: Rosa Del Conte, cea care a fertilizat arealul italian cu pasiunea sa revelată pentru absolutul eminescian, Ioana Em Petrescu, aceea care a stabilit profilul eminescian, în demers comparatist cu marea tradiție a primilor filosofi ai omenirii, Svetlana Paleologu Matta, aceea care a operat același demers, dar în cadrul gândirii filozofice a contemporaneității europene, cu precădere heideggeriene, Amita Bhose care s-a dedicat stabilirii corespondențelor eminesciene cu marea spiritualitate indiană și încă altele câteva. Doamna Zoe Dumitrescu Bușulenga se înscrie în această serie, în primul rând, prin contribuția sa la stabilirea influențelor culturii germane asupra lui Eminescu.*

Pentru mine personal, ca una care m-am ocupat, prin voia sorții, din „fragedă junețe", de universul eminescian, reconstruindu-i universul copilăriei ipotești și mai apoi de apetența lui Eminescu pentru muzică, reconstituindu-i ipostaza de interpret vocal, contribuția doamnei Bușulenga a fost una specială, de o mare pondere în demersul meu, prin cartea domniei sale despre legăturile lui Eminescu cu muzica, o carte importantă, pe care a scris-o împreună cu Iosif Sava. Îi mulțumesc în mod deosebit pentru acest reper major ce mi-a ajutat mult să elaborez cartea mea ***Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii****, și caseta – anexă* ***Cântecele lui Eminescu****, pe care am avut bucuria să i le înmânez doamnei la Focșani, unde ne-am întâlnit la Festivalul „Duiliu Zamfirescu".*

Pentru că am abordat nota semnificației personale pe care a reprezentat-o domnia sa pentru mine, vreau să relev că ima-ginea ei a avut o aură aparte, încă din adolescență, căci ea reprezenta pentru mine modelul de succes al carierei intelectuale a unei femei, care mă fascina energic încă din

școala primară, făcută în zona înalt – orgolioasă a culturalității bucovinene a Rădăuților, în care devenirea întru cultură surclasa orice alt top existențial. Ba, dacă mă gândesc mai bine, pot să cred că nu greșesc atunci când aș afirma că însuși numele ei triplu și somptuos arborescent emană o semnificație în sine și poate că a gestat în timp asupra metalului meu a-tunci când, având a-mi semna identitatea, am optat și eu pentru denominația triplă, aleasă pentru toată viața.

De aceea am fost mai mult decât onorată atunci când, organizându-se Olimpiada de limba română la Botoșani în anii '80, eu, pe atunci directoare de teatru în acest oraș, am fost aceea desemnată a o întâmpina public pe doamna Bușulenga, invitata de onoare a Olimpiadei, pe scena Teatrului Eminescu, eveniment ce a marcat profund pe tinerii olimpici naționali prezenți în sală, drept care și după ani de zile am întâlnit pe unii dintre ei, deveniți profesori de română care țineau minte fraze și idei din acea memorabilă întâlnire desfășurată sub semnul Literelor și a lui Eminescu.

De aceea azi, când domna Zoe adună roadele anilor săi în mănunchiul viguros al unei frumoase împliniri, am vrut să-i spun aceste gânduri, nu pentru a-i tulbura recluziunea monahală, de mare și admirabilă elevație spirituală, ci pentru a-i mai da încă un semn că traseul existenței sale a rămas în cugetele și sufletele noastre, ca unul cu valoare de model.

La mulți ani! Doamnă Profesor, Fie-vă sufletul senin și cugetul împlinit că ați reușit să biruiți în lupta cu Timpul și să-i smulgeți mari victorii pentru armia Spiritului.

Lucia Olaru Nenati, Botoșani

Iată cuvinte mari, fraze de document de epocă, o reflecție cu o lărgime ce devenea aproape de apoftegmă, ca un mod de a înțelege și ca o cheie ce descuie în chip potrivit.

De aci încolo totul începuse a se clarifica și tot ce urma să primesc – și am și primit, până la urmă – nu facu decât să se confirme și să se întărească ideea ce dobândisem la o vreme și care mi se făcuse mai lămurită venind din nevăzut. Tot ce se adună în curând intrp deopotrivă în documentul moral și în **des-tăinuirea prin comuniune**. De la Bremen, din Germania, **Viorel Roman**, istoricul românilor captivi între Marile Imperii, păru că doar grifonează câteva cuvinte pe hârtie dar faptul însuși că se gândise la ele avea o semnificație; el îmi dădea, ca și altădată, mandatul de a-l reprezenta în fața Cavalerului:

Dragă Artur,

Gând la gând cu bucurie, ieri ți-am trimis o carte cu „La mulți ani!“ pentru d-na Bușulenga. M-a impresionat efortul tău de a ajuta la recunoașterea valorilor culturale în ciuda tuturor problemelor cu care se confruntă inerent cei care se ocupă, ca tine, și de afaceri.

Pe curând, al tău Viorel Roman

Admirabilul scriitor de inflexiune religioasă, care este **Ioan Barbu**, un adevărat suflet nobil din Subcarpații Vâlcei, îmi dădu de veste, mai întâi, că nici el nu uitase pe cei ce bine-merită să nu fie uitați și îmi scrisese aceste rânduri înțelepte:

8 august, 2005

Stimate Domnule Profesor,

Am primit mesajul în legătură cu aniversarea Distinsei Doamne Profesoare Zoe Dumitrescu Bușulenga. Îi voi trimite un mesaj în scris, pe adresa Domniei Sale, cât și cartea mea SUB CERUL ITALIEI, unde am amintit de activitatea Sa laborioasă în calitate de Directoare la Accademia di Romania, din Roma. Voi publica mesajul și un articol în numărul revistei ***„Curierul literar și artistic”*** *din august crt. Dacă Dumneavoastră, Domnule Profesor, aveți o însemnare despre Doamna Profesoară, și mi-ați trimite-o, zilele acestea, prin email, ca s-o public în revistă, aș fi onorat. Semnătura Domniei Voastre ridică prestigiul oricărei publicații!*

Cu stimă și deosebită prețuire,

Ioan Barbu

Iar peste prea puțină vreme, adăugă gândurile parcă șoptite, spuse în prispa unei biserici de undeva, din timpurile fără sfârșit ce trecură pe aici, pe la noi:

20 August: o bătaie de inimă

Au reverberat până în cetatea de scaun a lui Mircea cel Bătrân ecourile venerabilei aniversări de la Văratic, prin care urmașii legendarului Ștefan cel Mare și Sfânt au omagiat o mare Doamnă a României: Zoe Dumitrescu-Bușulenga, la împlinirea a 85 de ani de viață.

N-am cunoscut-o personal, dar am descoperit-o, cu decenii în urmă, în anii tinereții, în calitate de universitar, prin cursurile sale celebre, rămase nu doar în memoria foștilor studenți. Apoi, i-am citit, când apăreau, cărțile – și de fiecare dată sufletul îmi vibra a mândrie că-s român și contemporan cu Domnia Sa. În 2003, în cele câteva luni de călătorie de documentare în Cetatea Eternă, la Accademia di Romania,

unde și-a petrecut câțiva ani rodnici (1991-1997), în calitate de director al Școlii Române din Roma, dar și prin alte locuri mărturisitoare ale Peninsulei, am aflat că distinsa Doamnă s-a dovedit un înfocat evocator al reflecțiilor culturale româno-ita-liene și patriot de cea mai curată speță.

Aflată, la această oră, într-un înalt platou de pisc al afirmării, Academician Zoe Dumitrescu-Bușulenga are acces la aurul nemuririi. De altfel, tocmai în aceasta constă „cheia accesibilității" vastei sale opere pe plan continental-planetar.

Cu asemenea savanți, vremea din Carpați se arată totdeauna de bun augur.

La mulți ani, Doamnă Academician!

Ioan Barbu

Râmnicu Vâlcea, 20 august 2005

Dar în acele ore chiar, când citeam unul după altul rândurile de ramificație ca de râuri mari care soseau din toate părțile, li se adăugă și gândul vorbit, emoționat și ceremonios ce îl transmise **Gheorghe Neagu**, scriitorul energic din alți Subcarpați, mai de la răsărit, de la Focșani. Și el se gândise să evoce, în revista ce păstorea, în „Oglinda literară", momentul protocolar dar ținuse să sublinieze că „Doamna Bușulenga" este prezența tutelară, învățătorul, numele eponim:

Întâi vorbite, gândurile lui sosiseră ceva mai târziu și în scris, înfățișându-se astfel:

M-am format sub imperiul critic al doamnei academician prof.dr. Zoe Dumitrescu Bușulenga. Este o mare onoare pentru neamul românesc și un pretext de mândrie națională că un profesionist al culturii de talia doamnei academician ne luminează încă existența.

În urmă cu peste trei decenii, am asistat la ample dezbateri în care doamna academician Zoe Dumitrescu Bușulenga, readucea în prim plan, alături de marele comparatist Al. Dima de la Universitatea București, personalități ale culturii române de la Eminescu la Caragiale, intrate într-o nemeritată penumbră a vremurilor dictatoriale.

La începutul mileniului actual, prin domnul Matei Romeo Pitulian, am reușit s-o redescoperim și mai ales să aflăm din tainele demersurilor culturale purtate peste granițele țării.

Iată de ce, prin revista „Oglinda Literară", am pus la dispoziție acestei distinse reprezentante a culturii române, o rubrică permanentă ce ne onorează și ne înnobilează existența.

De aceea, acum la ceas aniversar, îi urăm doamnei prof. academician Zoe Dumitrescu Bușulenga mulți ani și multă sănătate.

Gheorghe Neagu,

director, revista „Oglinda Literară" – Focșani

În aproape același fel se exprima admirabilul intelectual, neliniștit și radical, care este tânărul de mari perspective **Jean Dumitrașcu** cel ce îndrumă acum revista „Argeș"; el compu-sese pentru numărul lunii august un „encomion" de unde am desprins câteva fraze memorabile, ce urmau să apară pe întâia pagină a revistei:

Marea Doamnă a Culturii românești, Zoe Dumitrescu Bușulenga, este dovada vie că există aleși ai lui Dumnezeu. Născută la 20 august 1920, d-na. Zoe Dumitrescu Bușulenga a luat de la marii săi dascăli Tudor Vianu și G.Călinescu din de aveau mai bun, știind, la rându-i, să hrănească pasiunea studenților săi pentru bine și frumos, după cum scria Gabriel Liiceanu. știind să treacă peste vicisitudinile istoriei cu mare grație, și-a constituit o viață exemplară în Cetate.

La ceas aniversar, revista Argeș (la care a colaborat din 1972 încoace) îi urează viață frumoasă și roditoare în continuare!

Jean Dumitrașcu

Un aer nu doar de comuniune ci și de colectivitate secretă se infiripa treptat. Îl observasem în propozițiunile lui **Ovidiu Drimba** și ale Doamnei Sale, o mixtură de urare amicală și aproape coetanee și de „laudă" medievală, reverențioasă și boierească:

Prieteni de peste o jumătate de veac

Jojo, insisto! – îți dorim „di tutto cuore" ani frumoși, senini, buni, înalți și tot binele din lume pe care Dumnezeu cel bun și drept socotește că merităm!

De-alungul jumătății de veac de când suntem colegii și prietenii tăi, te-am prețuit, te-am admirat și te-am iubit pentru talentul tău, pentru întinsa ta știință de carte, pentru generozitatea cu care ți-ai iubit studenții și pentru frumoasele cărți pe care le-ai lăsat.

Azi, la anii pe care îi sărbătorești, tu și noi, prietenii tăi (azi în număr pe care eu l-am „sădit" anul trecut, iar Adrienne se pregătește să-l treacă peste două luni) suntem – ca întotdeauna – lângă tine și te îmbrățișăm cu afecțiunea noastră dintotdeauna.

Adrienne și Ovidiu Drimba

Aceleași sunete amestecate în emoție inefabilă le-am putut asculta în sinea lor și în ceea ce mi se trimisese de către

George Lăzărescu, eminentul italienist, în numele său și al Doamnei, rânduri de epistolier aristocrat, de cărturar de schola latina și de complice secret în „viciul nepedepsit al lecturii".

O adevărată Marie

A scrie aceste rânduri, dedicate ca un suprem omagiu, ilustrei doamne profesoare Zoe Dumitrescu Bușulenga, este o datorie de asemenea supremă, conștient că noi toți compatrioții săi de pretutindeni, ne înclinăm cu adâncă plecăciune, înaintea unei adevărate icoane a spiritualității noastre românești, binecuvântată – ca o adevărată Marie – asemenea altor minunate doamne, vlăstare domnești, de valoare identică precum mult dotata prințesă Dora d'Istria (Elena Ghika), Martha Bibescu, Elena Văcărescu, contesa de Noailles, prețuite în întreaga lume literară, hrănite cu același har al acestui neam, asupra căruia bunul Dumnezeu și-a aplecat sublima sfințenie.

Erudiția sa – pornind de la antica, vasta și eterna mitologie – în deosebi greco – romană – inspiratoare a atâtor divinități legendare, reluată mai târziu de marele eveniment istoric, cultural și artistic, al Renașterii și Umanismului, comentat cu mare înțelepciune de filosofi ca acad. Eugenio Garin și de alți savanți ca Tudor Vianu și George Călinescu, creatori ai lumii noi, eveniment predat de prof. Bușulenga cu emoție religioasă mulți ani, multor generații de auditori, acasă, la noi, sau în țări vecine sau îndepărtate, prin multiple cărți și colocvii naționale și internaționale – erudiția Sa ne-a fost tuturor celor care am adorat-o, adevărate lecții de civilizație superioară, pentru o cât mai îndelungată posteritate.

Așa cum a scris domnia sa, cândva, tezaurul creațiilor geniului uman este extrem de bogat; el cuprinde opere de o reală valoare, oricând și oriunde ar fi apărut și ar fi fost folosite. Poezia sau proza, ca și artele au dat primele semne de existență a unei minți, mai mult sau mai puțin inventive, mai mult sau mai puțin consistente.

Universul cunoștințelor despre existența, apariția și finalitatea noastră a tuturor, nu are, în timp și spațiu, nici o limită. De aceea, folclorul, această sursă inepuizabilă de probe concrete ale prezenței noastre variate, interesante și atrăgătoare, în lumea largă, este o mină de aur.

Mină de aur pe care dânsa a folosit-o abundent, pentru a descifra toate creațiile poetice, prozaice, estetice, arhitecturale etc. de-a lungul întregii sale impresionante cariere. Cât despre preocupările sale legate de literatura noastră clasică – Ion Creangă, Mihail Eminescu etc., acestea aflate în veacuri în adâncul minei de aur, i-au deschis toate orizonturile celorlalte culturi de pretutindeni.

Numirea în funcția de directoare a Academiei di Romania, continuatoare a Școlii Române din Roma, fondată de marele înțelept al neamului nostru, Vasile Pârvan, a echivalat ca o apoteotică încununare a multiplei Sale încântătoare și inepuizabile activități.

Cu dragoste,

Adriana și George Lăzărescu

Aceleași formulări de aristocrat urma să întâlnesc și în **gândul șoptit** al profesorului Alexandru Husar, eminentul cărturar de la Iași, el însuși un „Om Mare" ce bine – merită prețuirea ce o va avea, cu siguranță, mai mare chiar decât aceasta de azi, pe care i-o acordăm nu doar **in petto** ci și în aceste rânduri ce se vor citi și peste mulți ani.

"Pe studenții mei nu i-am trădat niciodată"

Zoe Dumitrescu Bușulenga? O doamnă, adevărată doamnă, o măreață doamnă a culturii noastre; în sensul propriu al cuvântului, o personalitate de prim rang, una dintre acele personalitati pe care un popor le numără pe degetele unei mâini.

În primul rând, dascăl de vocație și tact pedagogic, ale cărui prelegeri „erau totodată lecții de umanitate", – pe linia marilor săi înaintași, Tudor Vianu și George Călinescu, dând catedrei de literatură universală și comparată o nouă strălucire, a făcut din disciplina sa o tribună. Și, dând un nou prestigiu materiei, timp de o jumătate de veac un bun comun atâtor ge-nerații, pe drept cuvânt putea spune însăși despre sine „Pe studenții mei nu i-am trădat niciodată".

Scriitor, de asemenea, mânuind cu aprehensiune un condei iscusit, impresionând prin influența și vibrația frazei ca și prin noblețea și densitatea mesajului; – nu mai puțin – om politic, un discret și subtil om politic, rafinat, demn, de o rară eleganță morală și un rar curaj civic, elevat până la înțelepciune, – Zoe Dumitrescu Bușulenga ocupă în peisajul epocii sale un loc distinct.

Preocupată de marii scriitori români (ca Eminescu și Creangă) ca și de Portrete pentru o istorie a culturii române

(de la Dosoftei la Ioan Alexandru), paralel cu literaturi străine (pe o întinsă arie ce urcă din Antichitate prin Renaștere spre cultura modernă), prin incursiuni (Periplu umanistic în Grecia, Italia, Anglia, Suedia, Olanda, Franța) autoarea trădează un vast orizont, un spirit larg – comprehensiv competență în artele plastice ca și în muzică și literatură. Sub scutul său îmbrățișând cu ardoare, în nenumărate prefețe, multiple valori naționale , cu o rară mobilitate intelectuală, un cerebral dublat de un sentimental, impune în esență un sentiment al culturii, în opera sa, un sentiment dominant. Ceea ce e mai important, am spune re-levant, în această ipostază, în veșminte verbale nepieritoare o preoteasă a culturii (pentru care cultura e un modus vivendi) – cu un steag în mâini, în perspectiva europeană și universală, impune un dram de încredere în plus în propria noastră cultură în țară și în străinătate. Și – ceea ce n-avem voie să trecem cu vederea nici noi, nici urmașii noștri – într-un veac, (mai exact o răscruce de veacuri) – în care atâția oameni nu s-au ferit să facă răul – s-a străduit și, de atâtea ori în viață, a reușit să facă, să promoveze, să impună binele.

De aici, omagiul deferent, fascinația, stima și respectul, simpatia (chiar „irezistibila simpatie") a atâtor colegi de generație și admirația, uneori „nemărginita admirație pentru existența sa întru totul exemplară", cum o vădesc autografele celor mai distinși dintre contemporanii săi.

Prof. Univ. dr. Alexandru Husar

Abia acum mi-am dat seama că totul începuse să aibă o anumită rotonditate pe care nu o prevăzusem dar apăruse parcă de la sine. O făcuse materia formulată, fără nici o îndoială, și când am privit încă o dată, vizionând de sus ceea ce se primise într-un interval neverosimil de scurt, am înțeles că întregul se constituise. Astfel încât evocarea ce s-a adăugat, ajunsă mai pe la sfârșit din mâinile lui **Ervino Curtis**, uimitor de stăruitorul protector al istro-românilor, ce îmi scria de la Trieste, din Italia, nu făcuse decât să ridice cu o treaptă mai sus caracterul simbolic al acestei înfăptuiri încă fără nume.

O întâlnire Romană

După Revoluția din 1989 una dintre problemele diplomatice românești în Italia a fost aceea de a reconstitui ambasada pe lângă Sfântul Scaun care a fost închisă odată cu venirea comuniștilor în România, după al doilea Război Mondial.

Această temă a fost încredințată fostului însărcinat cu afacerile României în Italia Gheorghe Pancrațiu Iuliu Gheorghiu.

La puțin timp după însărcinare, S.E. Gheorghiu mi-a telefonat la Trieste și mi-a cerut să-l ajut să găsească un sediu pentru Ambasadă. La aceea vreme eram directorul relațiilor externe în „Porto Franco" din Trieste și aveam un birou de reprezentanță subordonat mie la Roma, chiar în strada Conciliazione care era o stradă din centrul Romei, cu intrare în Piața San Pietro din Vatican.

Reprezentantul meu la Roma, în Comună, Pasquale Ciotti, era o persoană foarte influentă și cunoscută în mediul român având și funcția diplomatică de gentilom al Papei. Imediat m-am pus în mișcare și am solicitat lui Pasquale Ciotti să ajute diplomaticul român în privința găsirii unui sediu și a unor contacte cu Vaticanul.

La puțin timp după aceea am plecat la biroul meu de la Roma unde am avut plăcuta surpriză să aflu că pentru un timp sediul diplomației române pe lângă Vatican este chiar în biroul Portului din Trieste iar contactele cu Sfântul Scaun și legăturile dintre reprezentantul meu și S.E. Gheorghiu erau minunate. După un anumit timp, Ambasada României pe lângă Vatican și-a găsit un sediu oficial la a cărui inaugurare am fost invitat și eu să particip, prilej cu care am făcut împreună o fotografie – portret cu o dedicație afectuoasă celor doi prieteni ai mei diplomatici. În ziua inaugurării, a fost prezentă multă lume: diplomați, personalități italiene și românești, însă atunci când a sosit S.E. Gheorghiu a salutat-o în mod deosebit pe soția mea și cu mare entuziasm. Apoi făcu un salut prezentând omagii către locul unde sta așezată pe un fotoliu o prestantă și elegantă doamnă.

Cu un mare respect, Ambasadorul o prezentă pe eleganta doamnă explicând că erau foarte buni prieteni în România și că doamna a ajutat foarte mult ***Asociația noastră Culturală Decebal*** *și că această doamnă era foarte activă și avea o prezență largă în relațiile culturale cu România.*

Era în 1991. Așa am cunoscut-o pe Zoe Dumitrescu Bușulenga care, la puțin timp, a fost numită în prestigioasa funcție de Directoare la Accademia di Romania din Italia. Am auzit mult vorbindu-se de domnia sa și am citit multe din operele pe care le-a scris. A fost ca un contact cu o icoană, cu un monument al culturii române contemporane, care ne-a emoționat profund atât pe mine cât și pe soția mea. Această mare doamnă avea o aparență foarte fragilă și obosită, poate

suferindă. Dar impresia acestei suferințe, ce părea întipărită pe chip, s-a îndepărtat când, după o scurtă prezentare a activității noastre de la ***Asociația Decebal****, domnia sa a început să vorbească. O forță, o lumină cu un magnetism penetrant în atmosfera ce era creată împrejurul nostru, create cu vocea sa lină, această voce care reușea perfect să atragă atenția tuturor fără ca să fie copleșită de rumoare sau de vocile celorlalți oaspeți.*

Mai puțin de zece minute a durat convorbirea noastră amicală, dar când s-a sfârșit aveam senzația de a fi intrat pentru o clipă, ca un umil spectator, în istoria culturii românești.

Conf. Univ. Dr. Ervino Curtis

Președintele ***Asociației culturale italo-române Decebal***

Trieste – Italia

Acum se putea întrevedea deslușit că în materia aflată în mâinile mele era, deci, o carte, sau, mai bine spus, substanța ei încă nediferențiată; nu o schițasem în acest chip și simțământul însuși că începuse să existe fără să o fi proiectat mai întâi îmi crea o tulburare greu de descris. Inițial, ceea ce mă gândisem că voi obține ar fi putut să fie un fel de felicitare cu mai multe semnături ce trebuiau să aibă o greutate anumită, spre a întări pe destinatar în ideea că Fapta ce îndeplinise, sau misiunea ce își luase drept povară, se cunoștea și se prețuiește. Acum însă aveam sub priviri un ***document de epocă și poate chiar o varietate de program, sub înfățișarea unui manifest tainic***, cu o conformație neobișnuită: oameni de peste tot, de toate vârstele, ce mânuiau unelte literare diferite, privind opera – ce ar fi putut, în cele din urmă, să fie tot atât de anonimă ca și Meșterul Manole și nu era, bineînțeles – în feluri atât de puțin asemănătoare și stăruind s-o traducă în alte vorbe cu vorbe ce nu aveau decât în duhul profund contiguitate, chiar comunicare. Impresionante mai erau, pe lângă extensiunea în geografie – ce corespundea, la drept vorbind, întinderii de mari lărgimi a unui tipar ce nu ceda timpului ruinător – ***sentimentul cauzei colective și recunoașterea simbolului întruchipat***. Toți cei ce scriseseră câte ceva, în felul propriu, după vorbă și după port, acționaseră cu o repeziciune de Oaste a Țării chemată cu goarna la vreme de război; nu fusese nevoie de prea multe cuvinte și nici de apel insistent și de retorica sforăitoare. Era o reacție naturală, repetitivă, poate chiar o schemă pecetluită ce obligă specimenul să respecte schemele imutabile ale speței. Și, pe lângă aceasta, identificarea de

mesager ori, cum am denumit-o, „recunoașterea simbolului întruchipat“. La vremea aceasta, el devenise „Doamna Bușulenga“ după cum, mai înainte de ea, fusese Constantin Noica și următorul, omul Faptei Mari, mitropolitul Antonie Plămădeală. Și apoi? Nimeni nu poate spune cine va fi, dar va fi.

Așa cum se prezenta, cartea aceasta neobișnuită își încheiase toate straturile posibile și dobândise nu doar substanță – căci o avusese încă de mai devreme – ci și structura potrivită ca să se poate institui ca o formulă. Devenise, de fapt, **formula Operei Încoronate** și aceasta trebuie să fi fost, în cele din urmă, chiar semnificația fabulei ce o cuprindea. O fabulă pe care, abia după câteva zile, când totul se definitivase, am întrezărit-o într-o scrisoare întârziată. Era venită de la **Grigore Ilisei**, care se întorsese din Tunisia și, în ziua sorocită, ajunsese la Mânăstirea Văratec voind a lua imagini „de aniversară“ cu „Doamna Bușulenga“. Și îmi scria astfel:

Stimate Artur,

Gestul tău e plin de noblețe și binevenit. Am fost sâmbătă,de ziua doamnei, la Văratic și am petrecut mai multe ceasuri împreună. Am și filmat. Un sentiment de tristețe se simte și nu e datorat numai poverii anilor, ci și atitudinii unora dintre semenii noștri. Am încercat în toți anii aceștia să-i aduc un pic de mângâiere. La fel și acum. Salut inițiativa ta. Poate îmi confirmi recepția. Numai bine ție și doamnei.

Grigore Ilisei

În sfârșit, cu poșta, întârziată ca în Evul Mediu, de sub munte, in aproape sihăstria unde se retrăsese, **Virgiliu Radulian** adăuga aceste fraze pe unde adie aerul înalt, clar și pur, al devoțiunii, o limbă purificată pe care o aflară toți cei ce nesocotesc, cu dreptate, contingentul destrămător ce ne înconjoară azi:

*Întrucât știam de la Dv. chiar că veți fi plecat în străinătate, i-am expediat Doamnei academician Zoe Dumitrescu Bușulenga, de aniversarea sa, o amplă scrisoare. M-am referit în comentariile mele la trei chestiuni fundamentale schițate de dânsa, anume: a) „**perspectivele în legătură cu Dincolo, cu Verticala**“, în care exteriorizează excelent viziunea și filosofia sa asupra vieții, în întreaga complexitate și continuitate a acesteia, respectiv cum ar fi zis Dumitru Stăniloae „omul nu-i făcut doar pentru viața aceasta, ci și pentru cea veșnică“; b) „**încerc să mă îmbunătățesc**“, ceea ce presupune*

necondiționat a trece prin încercări, prin cât mai multe și diverse încercări, depășindu-le. Este într-un fel și ceea ce am trăit eu, respectiv „nevoia unei ***energii sfinte a deznădejdiei...*** *fără de care nici un om nu ar putea să se țină tare în mijlocul furtunilor și al necazurilor care îi asaltează sufletul, năvălind asupra lui ca și viforul“ (Arhimandritul Sofronie: „Fericirea de a cunoaște Calea“). Dânsa caută și se pare a găsit Calea îmbunătățirii, ceea ce reprezintă o mare descoperire și bucurie creatoare; c) preocuparea de* ***„lepădare de negație și mânie”,*** *mentalitate și modalitate de abordare profund creștină, la care mi-am îngăduit să propun și să adaug interesul de a alunga neliniștea, frica și îngrijorarea, care însoțesc* ***volens nolens*** *lupta și confruntarea. Cu atât mai mult când acestea sunt de o duritate ce depășește obișnuitul.*

prof. dr.Virgiliu Radulian

Galeșu – Brăduleț

Dar, mai importantă decât cuvintele este acum povestea însăși, care se încheie aici. Ea destăinuie prezența mitului viu, unde se presimte enigma continuității în Timpul Paralel, acolo unde vremurile neașezate nu pătrund și nu destramă cu incontinența lor distrugătoare căci, din perspectiva principiilor imutabile, acestea rămân – doar simple accese de colb steril ce se va împrăștia, fără să le mai știe nimeni, în vântul fără nume, odată, cândva, nu prea târziu, căci zilele deslușirii s-au apropiat!

ARTUR SILVESTRI
29 august 2005,
Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul

Prezenta ”întocmire” nu este un ”volum omagial”, cum s-ar fi cuvenit. M-am gândit prea târziu că ar fi fost trebuitor căci, la noi, ne închipuim întotdeauna că Fapta Necesară trebuie făcută de alții când, până la urmă, datoria ce o avem este de a ne încerca și de a o sfârși. Dar în această materie, există opera capitală: volumul alcătuit la editura ***„Roza Vânturilor”****, în anul 2000, de dl. Dan Zamfirescu, a cărui acțiune profetică în cultura românească se va vedea cu timpul.*

Acesta, de acum, rămâne ceea ce este: povestea unei revelații colective.